Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаран

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 ИЮНЬ 22
Зунай дунда сагаан морин һарын 14
СРЕДА
Гарагай 4
№ 117 (18959)
Газетыв сэн захилай 10 түх.
Хэлсээтэ сэн.

ЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН 4 ОНОЙ ИЮНИИН 16-да БОЛОҺОН ҺУНГАЛТЫН ДҮНГҮҮД ТУХАЙ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ТҮБЭЙ ҺНГУУЛИИН КОМИССИИН ПРОТОКОЛ

АНОВ, С. Д. НАМСАРАЕВ, АПОВ, В. А. ШАПОВАЛОВ
ад Республикын Президентдэ аар бүридхэлдэ абтаһан бай-

спубликын Президентын һун-үүд тухай окружной һунгуу-иссиин протоколнуудые хаража яад Республикын Түбэй һун-исси нигэжэ тодорхойлно:

Республика дотор бүридхэл-унгашадай ниитэ тоо 667785
тын үдэр үгтэнэн ба урда адай дуугаа үгөөд орхиһон бюллетеньнүүдэй тоо 363744
үгэлгэдэ хабаадаһан һунгар- 361787
гэжэ тоологдоһон һунгуулиин үдэй тоо 353693

бюлле-оруулаг-идадуу-нэрэ,

5. Кандидат бүхэнэй түлөө дуугаа үгэгшэдэй тоо.

А. С. 92716
ев С. Д. 28835
Л. В. 167173
лов В. А. 56984

6. Үнэнтэ бэшэ гэжэ тоологдоһон бюллетеньнүүдэй тоо 8080

«Буряад Республикын Президентые һунгаха һунгалта тухай» Буряад Республикын Хуулиин 13-дахи статьяда үндэһэлэн, Буряад Республикын Түбэй һунгуулиин комисси **нигэжэ шиндхэбэ:**

1. Буряад Республикын Президентын һунгалта болоогүй гэжэ тоолохо, юундэб гэхэдэ, кандидадуудай нэгэниншье дуугаа үгэлгэдэ хабаадаһан һунгашадай хахадһаа дээшэнхиинь дуу абабагүй.

2. Һунгалтын түрүүшын шатада эгээл олон дуу абаһан хөөр кандидат А. С. Иванов болон Л. В. Потаповай түлөө дахинаа дуугаа үгэлгые 1994 оной июниин 30-да үнгэргэхэ.

3. А. С. Иванов болон Л. В. Потаповай кандидатурануудые дуугаа үгэлгын бюллетеньнүүдтэ оруулха. 1994 оной июниин 30-да үнгэргэгдэхэ Буряад Республикын Президентын һунгалта тушаа бюллетениин текст болон түхэл маягые баталха.

Н. ЦЫГАНКОВА,
Түбэй һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ.

УРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ҺУНГАГШАДТА

нютагаархид! дүн харуулаагүй. Июниин
үдэр, июниин 30-да дуугаа үгэлгын хөөрдохи шата үнгэргэгдэхэ. Теэд
167173 хүн бүхы юумэн муу гэжэ бай-
н түрүүшын Пре- хагүй. Кандидат бүхэн хэнэй
намайе һунгахын ашаг туһа хамгаалнаб, тэрэ-
гаа үгэһэн байна. нэй түлөө хэн оролдоноб гэ-
ай үнэн зүрхэнэй жэ бидэ мүнөө ойлгожо абаа-
нэб. Иимэ үйлэ бди. Тиимэһээ Буряадай бү-
артагдадагүй гэ- хы республикын арадуудта
Президент болоно ажабайдалайнгаа шухала
үгы гү—юрэдөөл асуудал шиидхэхэдэнь бэлэн
даа болон арадтаа байха.
р алба хэхэ гэһэн
айнгаа гол шиид- Россин Федерациин Совед-
хубилгахагүйб. эй хүдэлмэридэ хабаадаа-
найдуулгануудта хын тула, мүн Буряад орон-
болиһон хүнүүд до тон шухала хэдэн асуу-
участогуудта ерэ- далнуудые шиидхэхын тула
һанаһанаа нюуха- би һунгалтын урдахи ажа-
тиимэ юумэн бо- лаа таһалдуулжа, Москва
уряадай зоной 54 ошохо баатай болобоб. Албан
һунгалтада хабаа- хэрэгээр Москва ошоһон
Россие гайхуу- тухаймни элдэб эсын үгэ
иимэһээ һунгаша- хүүр бү тараг гэжэ һанаһан-
гэ талаар эдэб- даа энээн тухай хэлэнэб.
йһаар омогорхохо Мүнөө энэ ябаһамни һунгал-
н. тын урдахи ажалдамни за-
н һунгалта эсэсэй рим тэды хохидолтойшье
байжа магадгүй, теэд ара-
даймнай ажабайдалда шуха-
ла асуудалнууд юуньһэшье
сэнтэй. Ходоодоо тиигэжэ һа-
надаг байгааб, һананашьеб,
ондоогоор ажаллажа шада-
хагүйб.

Хүндэтэ нютагаархид! Нам-
да найдажа байһан бүхы хү-
нүүдтэ дахяад баярые хүр-
гөөд, июниин 30-да һунгаха-
яа заатагүй ерэжэ, найда-
һан хүнэйнгөө түлөө дуугаа
үгэхыень республикын бүхы
эрхэтэдые уряалнаб.

Тиигэбэл республикада гү-
рэнэй засагые шэнэлэн ху-
билгаха хэрэгээ түгэсхэхэ
аргатай болохобди.

Буряад Республикын Президентдэ кандидат,
Буряад Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ.
Л. В. ПОТАПОВ.

ХОТЫН ЗАХИРГААНДА УУЛЗАЛГА БОЛОБО

жэлдэ республикымнай дунда
линуудые дүүргэгшэдэй 200 га-
бүүд, басагад һуралсалдаа онсо
жа, алтан ба мүнгэн медальнуу-
агнагдаа. Эдэнэй 67-ниинь Улаан-
отын һургуулинуудые түгэсхэнэн
наар һуража, медальнуудта хүр-
дэй хүндэлэлдэ Улаан-Удэ хотын
гаанай ехэ танхим соо уулзалга
б.
спубликын ниислэл хотын захиргаа-
гулваа В. К. Кукшинов алтан ба
эн медальтайгаар һургуули дүүргэ-
үбүүд, басагадые халуунаар амар-
ад, саашадаа дээдэ һургуулинууд-
рожо, эрдэмэй орьёл өөдэ дабшахы-
гусэнэн байгаа. Үгынгөө түгэсхэлдэ
медалистнуудта гарай бэлэгүүдые
рулба.
аань Буряад Республикын эрдэм
лсалай министр С. Д. Намсараев,
Улаан-Удэ хотын эрдэм һуралсалай захиргаанай начальник В. Б. Прокопьев, 3-дахи лингвистическэ гимназиин директор А. А. Мункуева, 56-дахи һургуулиин багша, Россин Федерациин һургуулиин габьята багша Е. В. Юдина болон бусад эрхимээр һураһан һурагшадые үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалаад, саашанхи ажабайдалдань, һуралсалдань амжалта үреэгээ.

Буряадай багшанарай институдай ректор, профессор, республикын арадай депутат С. В. Калмыков үгэ хэлэхэдээ, медалистнуудые шалгалтагүйгөөр институдтаа абахабди гэжэ найдуулба.

Түгэсхэлдэнь Улаан-Удын 1-дэхи дунда һургуули дүүргэһэн Никита Меркушев үгэ абахадаа, энэ уулзалга эмхидхэгшэдтэ, эрдэм һуралсалай эмхи зургааануудай түлөөлэгшэдтэ, багшанартаа баяр баясхалан хүргэбэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ОЖОМДУУЛАГДААШЬЕ ҺАА...

өө жэлэй хабарай та-
онсо илгаа шэнжэ
энэ талаар хүдэлмэри
үри шахуу заншалта
оо хожомдожо эхи-
эн байна. Энээндэ го-
шалтагуудшье байгаа

беда» колхозойхид
ектар тариалан дээрэ
тариба. Хэнэйшье мэ-
хүшэр мүнөө сагта
а, тракторнуудай за-
рэгсэлнүүдэй, мүн түү-
тоһоной айхабтараар
адаг тула техникын тоо
үлхэ, тариаланай тал-
ые бага болгохо
ай болоһон байгаа.

Газар хахалдаг техникэ гэбэл, «К-700» түхэлэй 4 трактор хүдэлгэгдэдэг юм. Тиихэдэ 6 агрегат орооһо таридаг. Тэдэнэр булта эрхимээр оролдожо, үдэр бүри хэхэ хүдэлмэриеэ үлүүлэн дүүргэжэ шададаг. Тиихэдэ 5 машина орооһо хүрэнгэ таһалгаряагүй шэрэжэ байдаг юм.

«Дружба» колхозой тариалшад майн 9-дэ орооһо тарижа эхилээ һэн. Тиин долоон хоногой туршада 488 гектар эртын паар хахалагдаһан, 674 гектар газарта элдүүрилгэ хэгдэһэн, 614 гектар газар борнойлогдоһон байгаа.

Удаань 666 гектар дээрэ шэниисэ, 177 гектарта силос таригдаа һэн.

Үнинэй, дүршэл ехэтэй механизаторнууд М. Чимитов, Б. Афанасьев, Ч. Цыбиков болон бусад газар хахалхадаа бэрхэнүүд. Тиихэдэ Б-Н. Дондоков, О. Гончиков, Ц-Д. Цыдыпов гэгшэд хүрьһэ элдүүрилгэдэ урагшатайгаар хүдэлбэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажахынууд хабарайнгаа тарилгые дүүргэбэ шахуу.

Д. ДАМБАЕВ,
манай корр.

Яруунa.

Зунай бэлшээриие зүбөөр хэрэглэе

АДУУЛГЫН ЛЭ АШААР

Байгаалиин байдал, сагай уларил хэзээдэшье хүнэй һанаагаар байдаггүй ха юм даа. Жэшээнь, мүнөө зулгы һайхан зунай хаһа ерэжэ, одоолшье адууһа малнай хээрын амтатай ногоондо атарлан бэлшэжэ, абаһаар лэ шэнээ тамир абажа, түргэн таргалжа, һү шэмэеэ дээшэлүүлжэ эхилхэ аабза гэжэ малшадай найдаһан найдал үшөөл хүсэлдөөдхинэгүй.

Юуб гэхэдэ, июнь һара тэнгэһээ үнгэрөөд, зунай хаһын эгээл түлэгтөө ороод байбашье, хура бороо багатай, ходо хуурай һалхитай, халуун байжа, бэлшээриин ногоон малай хүсэд садахаар үшөөл һайн болоногүй. Үнгэрэгшэ май соо, июниин эхеэр бага-сага шиинг нойтоной ороһоной ашаар мүнөө манай эндэхи бэлшээри зарим тэды ногооржо эхилэнхэй.

Юрэдөөл, адууһа малай оложо эдихэ юумэн огто үгы гэжэ хэлэхэ болоо һаа, нүтэл. Орон дэлхэйгээ, газар тэнгэриеэ гомдохооһон болохобди.

Манай Армаг, Алцаг, Ехэ-Нарин гэхэ мэтэ нютагууд Зэдын голой эгээл саада заха, Захаамин тээшээ болодог, ехэнхидээ үндэр хада уула, хүбшэ газартаа дүтэ дайда гээшэ. Тиимэһээ манайхин адууһа малнай үргэн талаар дурандаа бэлшэхэ гэжэ һанадаггүй, харин эдэмнай үнөөхил үндэр хадын хүнхэр, жалга, майлаар, ара-үбэрөөр ябажа, хоолойгоо тэжээхэ ёһотой гэжэ мэдэдэг. Энээндэ бэеэ зэһэдэгшье ааб даа.

Энэ жэлдэ хабар эртэ дулааржа, малшье эртэ бэлшээридэ гараа юм. Мүнөө һү һаалиин 3 фермын үнеэд, эхэ хонидой 6 отара, түлгэ, эрьенүүдэй үшөө 3 отарын һүрэгүүд, һубай мал, адуун хуу зунай бэлшээринүүдтэ гаргагдаһаар үнинэй. Жэшээлхэдэ, Ехэ-Наринай фермын (даагшань В. А. Ландин) 180 һаамхай үнеэд Уляата гэжэ газартахи зуһаландаа буунхай. Тиихэдэ Алцагай фермын (даагшань Ц. Д. Цыренова) 200 үнеэд Зүүн-Алцаг гэжэ хадын хүнды газар руу зөөжэ ошоһоор хорёод хоноо. Армагай һү һаалиин фермынхид баһал 200 үнеэд болон жэжэ тугалнуудаа абаад, Баруун-Алцагай ой модотой бэлшээридэ ошонхой, зуһажа байна.

Хэнэйшье мэдэһээр ,хээрын шэмэтэй ногоондо гаргаһаар лэ үнеэдые һайнаар адуулжа, һү шэмыень дээшэлүүлхэ гэжэ фермэнүүдэй коллективүүд оролдоно. Юуб гэхэдэ, мүнөөл үедэ гаргаша багатайгаар һү ехээр һаажа, худалдажа шадаал һаа, заа-зуушье ашаг олзо абтаха байна бшуу.

Энэ талаар хаража үзэхэдэ, илангаяа Ехэ-Наринай фермынхид малаа зунай бэлшээридэ гаргаһаар һү һаалияа эли бодо дээшэлүүлжэ эхилээ. Мүнөө эндэхид үдэр бүри 700—730 килограмм һү һаажа тушаана гэхэ гү, али үнеэн бүриһөө үдэрэй 5—5,2 килограмм һү һаадаг болонхой. Энээнһээ урда тус фермэ гээгдэнги тоотой байһан юм. Фермые даагшаар эдэбхитэй бэрхэ хүн Василий Ландинай эндэ хүдэлдэг болоһоор бүри энэ жэлһээ коллективтэ ажалай гурим, журам һураггүй ондоо болоо. Ажалайнь үрэ дүнгүүдшье дээшэлжэ эхилээ.

Зунай бэлшээриин үедэ һү һаалиимнай фермэнүүд муу бэшэ үрэ дүнгүүдтэй гараха аабза гэжэ һананабди.

Һүрэтүүдээ бэлшээридэ гаргаһан ахалагша хонишод В. К. Сизов, Н. М. Козлов, М. Х. Будажапов гэгшэд богонихон болзор соо эхэ хонидоо яһала тэбээрүүлжэ шадаа гэхээр. Хонишод үбэлжөөнэйнгөө байрануудые өөдэ татаад, хашаа, хорёо соохи шэбхыень сэбэрлээд, зуһаландуудтаа зөөгөө юм. Иигээд ойрын үдэрнүүдтэ хонидойнгоо нооһо хайшалжа эхилхэмнай. Тэрэ болотор бүхы һүрэгнай хүсэ шадал бараг абаха, нооһониншьье һайн хөөрэхэ ёһотой.

Байгша ондо ажахыда хонин һүрэг яһала һайн ондо оруулагдабашье, түл түрэсын абтаса бирагүйшэг байгаа. Манай һанахада, нёдондо үбһэ тэжээл зарим тэды абтабашье (тарыанай зүйл бии) шанарынь муу байжа, илангаяа хурьгадта эдюулхэ тэжээл дутамаг байгаад, тэдэмнай олоор гарзалаа. Иигэжэ зуун эхэ хонин бүриһөө 60 гаран хурьган абтаа.

Тэрэшэлэн һубай малай гэхэ гү, али буруу, хашарагуудай гурбан гүүртэ, нэгэ һүрэг адуун бүри холын бэлшээридэ абаашагданай. Тусхайлбал, Хужарай хүнды өөдэ 210 эрэ хашарагуудаа 100 гунжад үшөө 120 жэжэ бурууд адуулагдажа байна. Үнинэй адуушан Владислав Очиров 360 адуу Химнэ голой эхинэй ой тайгын бэлшээри руу абаашаа. Мүн лэ тиишэ малшан Владимир Цырендоржиев 100 толгой һарлаг үхэр туужа ошоод зуһажа байнхай.

Адууһа малай, илангаяа малшадай ядамаргүй зуһахынь тула хээрын зуһалангуудай байра байдалые һайнаар түхеэрхэ, бэлдэхэ хэрэгтэй ааб даа. Мүнөө сагта бүхы юумэнэй дутамаг, үнэтэйшье һаань, али аргыень оложо, малшадай һүрэгүүдтээ зуһаха газарта бүхы хэрэгтэй юумэ бэлдэхэ гэжэ совхозой дирекци шадалаараа ороолдоо гэхээр. Илангаяа холын гүүртэнүүдэй малшадые талха, хилээмэнһээ эхилээд, хоол хүнэнөөр хангаха талаар бага бэшэ юумэн хэгдэнэ. Гэр байрануудынь һэльбэгдээ. Бидэ, зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэд, баһал өөһэдынгөө талаһаа бүхы хэрэгтэй хүдэлмэри хээ аабзабди даа.

Манай эндэ зуниинь үхэр малай зоргондоо бэлшэхэ үргэн тала газар хомор, тэрэмнай хуу хада уула, нариихан хүнды ой модон соогуур оршодог гэжэ дээрэ хэлээ һэм. Эгээл тиимэһээ зунай сагта малшад һүрэгүүдээ сособой ходо дахажа, хэрэгтэй тээшэнь залажа, бэлшээриеэ ходо һэлгүүлжэ адуулхадаал, тэдэнээ түргэн таргалуулха, хүсэ һайса абхуулха байна. Тобшоор хэлэхэдэ, малай тарган—адуулгын лэ хүсэн. Гадна эндэ хүбшэ тайга газар дүтэ аад, шоно, баабгайшье һүрэгтэ орожо магад. Юрэдөөл, тэндэ хүдэлжэ байһан зоной харюусалга ехэ даа.

Юунэйшье болоо һаа, манай малшад зунай хүхэ ногооной хаһада бүхы оролдолгоёо, гаргажа, малаа һайнаар таргалуулха, шэгнүүрьень хүсэд нэмээхэ, ерэхэ намар һайн үрэ дүнгүүдтэй холын бэлшээринүүдһээ бууха зорилготой. Энээнһээ мал ажалаймнай байгша оной үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд, ерэхэ үбэлжэлгыншье хуби заяан нилээд дулдыдаха ха юм.

Д. РАДНАЕВ,
Зэдын аймагай Алцагай совхозой ахамад ветврач.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ажалай үдэр

ХАНИ ХАЛУУНААР АМАРШАЛНАБДИ

Россин Федерациин Президент Б. Ельцинэй 1994 оной июниин 10-най 1187-дугаарай зарлигаар Эрдэм болон техникын талаар Россин Федерациин 1994 оной гүрэнэй шангууд олгогдоо. 14 бүлэг эрдэмтэд болон ажалшад энэ дээдын шангуудые абаха болоо гэжэ мэдээсэгдэбэ.

Тэдэнэй дунда манай республикын түлөөлэгшэд оролсоо гэжэ ехэ баяртайгаар уншагшадтаа дуулгаха байнабди. Юуб гэхэдэ, Селенгинскын целлюлозо-картоной комбинадта уһа сэбэрлээд, дахинаа хэрэглэхэ, муухай уһа далай руу хаяхагүй түхеэрэлгэ зохёон байгуулжа, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэнэйнь түлөө Гүрэнэй шан олгогдоо юм. Лауреадуудай нэрэ зэргэдэ хүртэгшэд гэхэдэ, «Селенгинский целлюлозо-картонный комбинат» гэһэн акционернэ бүлгэмэй президент **Владимир Оттович ГЕИДЕБРЕХТ**, энэ комбинадай хүдэлмэрилэгшэд— хүтэлбэрилхы инженер **Анатолий Хамхалович НАМСАРАЕВ**, цехэй начальнигай орлогшо **Анатолий Дмитриевич СОКОВИКОВ**, Россин Эрдэмэй академиин Сибириин отделениин Лимнологическа институдай ахамад мэргэжэлтэ—**Николай Алексеевич АЛДОХИН**, «Сибгипробум» гэжэ арендынэ проектнэ институдай ахамад инженерэй орлогшо **Алексей Иванович ГОНЧАРОВ**, энэл институдай ахамад инженерэй үндань хүдэлһэн **Юрий Валерьянович СУГОНЯЕВ**, Санкт-Петербургын гүрэнэй ургамал полимернүүдэй технологическа университедэй кафедрые даагша, техническэ эрдэмэй кандидат **Яков Викторович НИКИТИН**, «Бүхэроссин целлюлозо-сааһанай промышленностиин эрдэм-шэнжэлгын институт» гэһэн акционернэ бүлгэмэй эрдэмэй-техническэ коллективые хүтэлбэрилэгшэ **Нина Кириллована ГРИГОРЬЕВА** болоно.

Манай редакци Россин Федерациин 1994 оной гүрэнэй шангай шэнэ лауреадуудые, нэн түрүүн нютагайхидаа, хани халуунаар амаршалаад, Байгал далайе аршалан хамгаалха хүндэшье, хүндэтэйшье хэрэгтэнь үшөө ехэ амжалтануудые хүсэнэ.

Улаан-Удын Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй механическа цехтэ даб гэһээр арбан хүн хүдэлнэ. Деталь термическэр хатуужуулдаг участогта дээдэ һургуулитай технолог Ольга Федоровна Илюшенова хүдэлдэг юм. Тэрэ 1988 ондо Новокузнецкын металлургическа институт дүүргэһэн намтартай. Тэрэнэй хани нүхэр Герман Илюшенов заводой ОКС-до инженерээр хүдэлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: технолог О. Ф. Илюшенова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

БРИГАДИРАЙ ҮҮРГЭ ЕХЭ

Дабаа-Горхоной шулуун нүүрһэ абадаг газарта экскаваторщигуудай бригада амжалтатайгаар хүдэлнэ. Модо бэлэдхэдэг пунктда 18 жэлэй туршада хүдэлжэ ябаһан Павел Золотухин бригадые хүтэлбэрилдэг. Энэ хүн мүнөө үедэ коллектив соогоо эгээл дүршэлтэй хүнүүдэй нэгэниньь болоно. Дабаа-Горхоной карьертэ түрүүшын ерэгшэдэй тоодо оролсожо, эндэ 14 жэлэй хугасаа соо таһалгаряагүйгөөр хүдэлжэ байһан намтартай.

Мүнөө шулуун нүүрһэ малтажа абаха хүдэлмэри һуладанагүй. Ажалай 5 хоногой туршада шулуун нүүрһэ малтадаг газарһаа дунда зэргээр 1,5 мянган тонно нүүрһэн ашажа ябуулагдана. Энэ амжалтада П. Г. Золотухинай хубиташье ехэ юм.

Вл. ЖИГЖИТОВ.

Бэшүүрэй аймагай ажалшадай хэрэглэмжэ хангаха комбинат урдань хубсаһа хунар оёдог, телевизор, радио заһабарилдаг байһан ааб даа. Мүнөө хамаг юумэнэй үнэтэй болоһон сагта, тус комбинат ажалшадай захил хүсэд һайнаар дүүргэхэ аргга шадалгүй болошонхой Иишэ хүнүүд үсөөн ородог юм. Комбинат тойроод элдэбын жэжэ киоск, магазинууд олоор табигданхай. Эндэ юун юрэдөө наймаалагданагүйб даа. Райпогой магазинууд мүн лэ хооһоршонхой, ажалшадта тиитэрээ дурадхаадхиха эд бараан, эдеэ хоолой зүйл эндэ үгыл байна.

Хонжоо наймаа хэжэ ябаһан хүнүүд хаанаһаа энэ бүхы хубсаһа хунар, эдеэ хоолой зүйл олоно гээшэб? Арга боломжо биил байна бшуу. Гүрэнэй худалдаа наймаанай предприятинууд яахадаа хооһон бэ? Райпотребсоюзай магазинуудта эд бараан, эдеэ хоолой зүйлэй сэн коммерческэ магазинуудайхиһаа хоёр дахин үнэтэй байха юм. Хэрбээ райпотребсоюзай магазинуудай килограмм саахар 900 түхэригөөр худалдажа байхада, коммерческэ магазинда 600 түхэригөөр худалдана. Гайхалтай. Гүрэнэй магазинууд хямда сэнтэйгээр худалдаха байгаа бэшэ юм гү?

— Коммерческэ магазин олоор нээхэдэмнай манда аша үрэнь аргагүй ехэ. Юундэб гэхэдэ, хүн бүхэн хямдал сэнтэйень абахаяа оролдоно бшуу. Коммерческэ магазинууд хямда сэнтэйгээр, ехээр эд бараа худалдажа, аймагай бюджедтэ ехэ мүнгэ оруулна. Бидэ үнгэрһэн жэл 6 миллион 645 мянган түхэриг налог коммерческэ магазинуудһаа суглуулаа һаа, байгша оной табан һарын туршада 7 миллион түхэриг суглуулаад байнабди,—гэжэ Бэшүүрэй аймагай налог суглуулха албанай начальник А. Т. Афанасьев хэлэнэ.

Бэшүүрэй аймагта гүрэнэй бага, ехэшье предприятинууд «панхаруутажа», хаагдана. Жэлэй эхинһээ 40 предприяти хаагдаа. Өөһэдөө продукци гаргахаяа болёод, хажуу тээһээ ерэһэн наймаашадые хараад һуухань буруу хэрэг. Аймагай захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд предприятинуудые хааха ябадалые зогсоохо ажал ябуулгануудые бэелүүлхэ ёһотой. Хэды болотор хажуу тээһээ ерэһэн наймаашадай гар хараад һууха зонбибди? Энэ удаан үргэлжэлхэгүйл.

Д. АБИДУЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ӨӨРЫН ЭД БАРАА ГАРГАХА ШУХАЛА

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Ургаса — үдэр бүриин оролдолгоһоо. А. Кауров: «Найдаха юумэмнай—уһалуури». В. Зорькин: «Домогуудтаяа хахасалга»—түгэсхэл.

3-дахи нюурта. Эсэгэ ороноо хамгаалагшадай дурасхаалай үдэр. М. Намжилов: «Сэдьхэл соонь ходол байдаг». Д. Дарижапова: «Эрдэмтэ, арадайнгаа аман зоо». ИТАР—ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр.

4-дэхи нюурта. Соёлой һонин. Республикын байгуулагдаһаар 71 жэлэй ойе угтуулан, Б. Цыренжапов: «Залуушуулнай халан абаг лэ!». Буряад ороной солото спортсменүүд. Б-М. Жигжитов: «Алтан ганжарта Прагада».

Үндэр ургаса—үдэр бүриин оролдолгоһоо

НАЙДАХА ЮУМЭМНАЙ—УҺАЛУУРИ

Газар һайжаруулха габшагай хүдэлмэриин 2 һарын зарим дүнгүүд тухай.

Бүхэли хабартаа, зунай эхеэршье республикын олонхи нютагуудта өөдэтэй шиигнойтон ороогүй, нилээд гандуу уларилтай үе тохёолдоод байна. Таряалан сабшалангай, бэлшээриин газарайшье ургаса биратай һайн болоногүй.

Иимэ эрхэ байдалда нэн түрүүн бүхы арга боломжо, хүсэеэ элсүүлжэ, газараа уһалхаһаа ондоо аргагүй. Мүнгэ зөөри дуталдажа, уһалуриин техникэ, түхеэрэлгэнүүдые дуран соогоо хүдэлгэхэ аргагүй байгаашье һаань, зарим аймагуудай ажахынууд али болохо аргаар лэ сабшалан, бэлшээрнеэ муу бэшээр уһална. Тусхайлбал, Бэшүүрэй (уһалуриин системэнүүдэй управлениин начальник В. П. Слепнев), Хэжэнгын (УОС-ой начальник Ц-Д. Б. Жамьянов), Зэдын (УОС-ой начальник Е. И. Аксентьева), Сэлэнгын (УОС-ой начальник А. Г. Сидоров) аймагуудта үнгэрһэн май соо, июнийн тэн болотор уһалагдадаг бүхы сабшалангынь нэгэ дахин ундалуулагдаад, мүнөө хөрдохёо уһалагдажа байна.

Гэхэтэй хамта бүхы дээрээ республикын диилэнхи олон аймагуудта үнгэрэгшэ хабарһаа хойшо, зунай эхеэр илангаяа таряанай газар, сабшаланшье уһалха хүдэлмэри хангалтагүйшэгээр лэ ябуулагдана гэхээр.

Хэнэйшье мэдэһээр, байгша оной апрелиин 15-һаа июниин 15 болотор газар һайжаруулха, ургасыень дээшэлүүлхэ габшагай хүдэлмэриин хөөр һара республика соо соносхогдоһон гээшэ ааб даа.

Мүнөө энэ хоёр һарын дүүрээд байхада, ерэхэ ургасын аша туһада ямар хүдэлмэри хэгдээб гээд харабал, иимэ. Бүхыдөө 70 гаран мянган гектар сабшалан, бэлшээри модо, шулуунһаа сэбэрлэгдэжэ, өөдэ татагдаа. Үшөө 20 гаран мянган гектар сабшалан дээгүүр борной, дискэ шэрэгдэжэ, газарайнь хүрьһэнэй дээгүүрхиие зөөлэрүүлхэ, хүбхэнгыень үгы хэхэ гэхэ мэтэ хүдэлмэри хэгдээ. Хамта 160 километр газарта посоод баригдаа. Һайрамаар 1115 гектар газар уһалагдаа. Мүн уһалууриин тусхай һубаг ханаабуудаар 5300 гектар таряалан, 70 гаран мянган гектар сабшалан ундалуулагдаа.

Энэмнай ехэ гээшэ гү, али бага гү гээд харабал, нёдондо энэ үедэ энээнһээ 2—3 дахин ехэ сабшалан дээрэ газарайнь үрэжэл һайжаруулха, уһалха хүдэлмэри хэгдээд байгаа. Илангаяа энэ хуурай сагта уһалагдахаар аргатай добо газарай сабшалан, бэлшээриин ундалуулагдаагүй хатажа байхань ехэл харамтай.

Иимэ байдалай шалтагаан гол түлэб мэдээжэ. Трактор, машинануудые хүдэлгэхэ шэнгэн үлишэ, тоһодолгын хэрэгсэлнүүдые, запас зүйлнүүдые худалдажа абаха мүнгэгүйдэнэ ажахынууд арай-шамай гэжэ хабарай тарилга үнгэргөөд лэ, бэшэ хүдэлмэриндөө хүсэ хүрэнэгүй ха юм. Тэрээнһээ болоожо, таряалан, сабшалан дээрээ наг шэбхэ гаргаха гү, али газарай хүрьһэнэй дээгүүрхиие һайжаруулхаар техникээ хүсэд хүдэлгэхэ аргагүйдэнэ.

Үнгэрэдөө энэ гандуу уларилтай үедэ диилэнхи олон ажахынуудта газар уһалха бүлүүр станци, уһалууриин томо түхеэрэлгэнүүд гэхэ мэтэнь миин байна. Жэшээнь, олохон ажахынуудта байһан «Фрегат», «Сигма» гэхэ мэтэ хүсэ ехэтэй түхеэрэлгэнүүдэй нэгэнииншье хүдэлгэдэнэгүй гэхэдэ болохо. Ушарынь юуб гэхэдэ, зайн галай эшэ хүсэ хэрэглэһэнэй түлөө мүнөө тэдэнэр хэды ехэ мүнгэ түлэхэ болоно гээшэб! Тиимэ мүнгэн ажахынуудта байхагүй.

Гэбэшье иимэ орёо бэрхэтэй сагташье али аргыень оложо, нэн түрүүн таряалан, сабшалангаа шадалаараа уһалжа, муу бэшэ ургасын үндэһэ һуури табижа байһан ажахынууд яһала бии.

Эндэ Загарайн аймагай ажахынуудые онсолон нэрлэхэ. Хүрбын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда (директорынь Ю. А. Жигалин) 5 бүлүүр станциньь булта дүүрэн хүсэндөө хүдэлгэгдэнэ. Таряашадай ажахынуудай «Дружба» нэгэдэлдэ бүлүүр станцинуудаар, уһа сасадаг түхеэрэлгэнүүдээр газар уһалагдахаһаа гадна, юрын бага-ехэ һубаг ханаабуудаар уһан үндэр һүнигүй табигдажа, сабшалан, бэлшээри дээгүүр гаргадана. Аймагай уһалууриин системэнүүдэй управлениин (начальниг ынь В. И. Мошалов) мэргэжэлтэд ажахынуудтаа ходо ябажа, газар уһалалгын хүдэлмэри эмхидхэхэдэнь али болохоор туһална.

Хяагтын аймагай Ранжуровай нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь В. Ч. Балсанов) бии байһан 5 бүлүүр станция, уһа сасадаг 3 агрегадаа баһал дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэнэ.

Урда жэлнүүдтэ Ивалгын аймагай хамтын «Пригородный» ажахы газараа һайнаар уһалжа, сабшалангаар багашье һаа, ехэ үбһэ абадаг һэн. Харин нёдондоной ехэ үертэ тэндэхи уһалууриин хаалта боолто, һубаг ханааб гэхэ мэтэнь һандаргадаад, мүнөө тэдэнэр бэрхэтэй байдалда оронхой. Ивалгын УОС-ой (начальниг ынь Л. Э. Цыренов) механизаторнууд, мэргэжэлтэд өөһэдынгөө техникэтэй ерэжэ, тэндэхи уһалууриин түхеэрэлгэнүүдые һэргээн заһабарилха, һэльбэхэ хүдэлмэри хэжэ, ехэ туһа хүргэнэ. Мүнөө эндэ газар уһалалга түлэг дундаа ябуулагдана.

Уһалуури тушаа юундэ иимэ дэлгэрэнгыгээр хэлэнэбши гэхэдэ, энэ гандуу уларилтай зунай үедэ илангаяа сабшалангаа, аргатай һаань, таряанай газарыешье хүсэд уһалаал һаа, ерэхэ намар бараг һайн ургаса абаха найдал бии ха юм. Мүн бүхы аргаар бэлшээриин газартаашье уһа һайса табибал, шэмэтэй һайн ногоондо адууһа мал түргэн садаха, хүсэ шадал абаха, ашаг шэмэеэ дээшэлүүлхэ байгаа.

Нүгөө талаараа үнгэрэгшэ үбэлдөө республикын олонхи аймагуудай ажахынууд малай эдихэ үбһэ хоолоор дуталдажа, ехэл хүшэр хүндэ байдалда ороо гүб даа. Ондоо тээһээ үбһэ, һолоомо зөөжэ ажахынууд хэды ехэ гарза гаргашадашье ороо гээшэб! Дахин тиимэ тулюур байдалда орохогүйн тула хайшаншье гэжэ һаань, өөһэдынгөөл газар дээрэһээ һайн ургаса абаха, илангаяа малай тэжээл элбэгээр бэлдэхэһын тула энэл үедэ хамаг хүсэеэ гаргаха хэрэгтэйл даа. Энээнһээ ондоо аргагүй. Харин зарим ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй энээнние ёһоор ойлгогүй, иигээд хура бороо ороохо аалам гээд хүлеэжэ, өөһэдөө газараа уһалха талаар мүртэй оролдолго гаргаагүй байхань харамтай. Газарай үрэжэл һайжаруулжа, уһалжа, ургасыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ мүнгэ гамнажа, хяһажа болохогүйл. «Харуу хүн хоёр дахин түлөжэ һаладаг» гэһэн үгэ бии ха юм.

Газарай үрэжэл һайжаруулжа, уһалжа, ургасыень дээшэлүүлхэ габшагай хүдэлмэриин хоёр һарын дүүрэншье һаа, энэ тон харюусалгатай ажал зогсоогдохо бэшэ ааб даа. Үбһэ сабшаха, хуряаха болотор саг үшөө бии. Бүхы аргаар лэ газараа уһалха хэрэгтэй.

А. КАУРОВ,
«Бурятмелиоводхоз» гэжэ предприятиин директорэй орлогшо.

(Түгэсхэл. Эхиниинь июниин 21-нэй дугаарта).

Валерий ЗОРЬКИН

ДОМОГУУДТАЯА ХАХАСАЛГА

Эдэ домогуудай гол удхань ямар хаб гээд тодоруулаад үзэе. Харыт даа.

1-дэхи домог. Ороной мүнөөнэй хүтэлбэри цивилизованно обществын баялигуудые хүндэлдэг гэһэн домог. Һүүлэй үедэ бии болоһон олондо мэдээсэлнүүдые тараадаг хэрэгсэлнүүдэй эгээл дуратай һанамжань юм. Тиигэжэ энэ һанамжаяа орон доторoо болоод хилын саана олоннитэдэ баадхан, идхан тараажа, ой ухааанда таарашагүй политическэ цинизм ба хүтэлбэрилхы дээдэ шатын коррумпированна байлгаяа халхалха «утаа» гаргаха, нюдэ бүрэлүүлхэ арга олдоһон байха юм.

Эндэ хэлэгдэһэн үгэ бүхэниинь эшхэбтэр, худал байна. Хоёр жэл соо хоёр парламент тараан үлдэһэн, хүтэлбэрилэгшэдыень түрмэдэ хааһан, энээнһээ уламжалан, агууехэ гүрэн түрэ һандарган һалгааһан, Эхэ ороноо граждан дайнай болохо хилэдэ хүргэһэн зоной демократи, «засаг хубаарилга» тухай хэлэхэдэнь, баһана гэхэ-һээ ондоо ямар һанамжа байхаб даа?

Хоёр Конституцида хүлөө аршаһан, тиигээд нягтаар хамтаржа, ондоо Конституци зохёоһон (тэрэниие даажа байһан тушаалайнгаа ёһоор сахиха ёһотой байгааб), һунгагшадай дүрбэнэйнь нэгэнэй дуугаар хүсэндэнь оруулһан зоной хэлэхэдэнь, саашадаа юун болохоб гээд һанахада, зосоо угаа муу, уйтан болодог.

Алба хаагшадай, албан хойрог ябадал гаргагшадай хүсэнэй улам ургажа, ямаршье асуудал шиндхэхын тулада эдилгэ үгэхэ, хэрэгтэй болоод байхадань, ороной промышленностиин саашадаа унаха, һандарха үедэнь, таряашадай мэнэ-мэнэ гансал өөрыгөө арай шамай тэжээдэг болохо хаһадаа хүрэхэ баттань үмсэлэлгэдэ болоод финансова ажал ябуулгада элдэб бууруу арга хэрэглэжэ баяжаһан үсөөхэн тоото баяшуулай улам үгыржэ байһан орон соо баяжажал байхадань, Россида бодото дэлгүүрэй экономико байгуулха тухай хэлэхэдэ хайшаа юм?

Бүхы талаар хаа-хаанагүй үймөөн хуймаанай болоһонһоо уламжалан, манай эрхэнүүдэй үндэһэлхы гол болохо гэр байра абаха, һураха, медицинскэ хангалгада хүртэхэ, хүтшэрхэдөө, тэдхэмжэ абаха эрхэнүүдэймнай хуу шахуу һалгаагдаад байхадань, хүнэй эрхэнүүдтэ онсо анхарал хандуулагдаа гээд хэлэжэ болохо юм аал?

Тиигээдшье манай «цивилизованно» орон соо улам дэлгэрһэн гэмтэ ябадал гаргалгаһаа ба бандитизмһаа уламжалан, ажаһууха эрхэмнайшье һэжэгтэ орожо байна бэшэ гү? Политическэ эрхэнүүд тухай хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэй ойроо хүртэшэгүй байһан тухай мэдүүлгэнүүд хооһон абяан ха юм. Энээн тухай «Лефортоводо һуугшад», оппозиционно һонинуудай редакторнууд, алуулһан «Сагаан байшан» хамгаалагшадай түрэл гарал һайн мэдэхэ.

2-дохи домог. «Мүнөө сагай Россин политическэ, нинтын болоод үгрэнэй байгуулалтада тоталиризм ба коммунис ошоһон сагай хойшолонгуудые дабалга тухай домог. Энээнһээ дээрэ дурдагдааша демократис домогтой энэ домог медалиин хоёр хажууе харуулдаг юм. Тиихэдээ комунизмда эсэргүү үгэнүүдынь хоёр ондоо удхатай.

Ленинизм, сталинизм болоод «зогсолтын» үе сагай муу муухайе нэтэрүү нозогоор «балшыса» харуулһанай ашаар мүнөөнэй хүтэлбэрнин засаг гартаа абаһан тон хүсэтэй аргань энэл байгаа ха юм. Оронойнгоо хуби заяанай түлөө бодото дээрээ һанаагаа зоболготой, манай ухаан соо хэтэ мүнхэдөө шарха болон үлэхэ эдэ муу ёрото арбан жэлнүүдтэй энэ шуурятай кампани хадаа огто холбоогүй байгаа.

Номенклатурна үлүү ехэ эрхэнүүдэй, Кремль соохи камбинедүүдэй түлөө тэмсэгшэдэй «ехэ нааданда» зоной зоболон һэлгэсэлгын хашарһа мүнгэн болоһон байгаа.

Хоёрдохёор, коммунизмда эсэргүү эрид шууд кампаниин улам һүжэрөөн дэлгэрүүлгын ашаар хуушан СССР-эй эзэмдэхы геополитическэ политика шэнэ хүтэлбэриин эрид буруушаажа байһаниинь Баруун Зүүгэ харуулагдаха, шэнэ засагта уласхоорондын олоннитын дэмжэлгэ ба һайн һаналга удаан саг соо хангаха ёһотой байгаа.

Иимэ тон һайханаар харагдаһан зорилгонуудтаа эрмэлзэн байхадаа, «уһантай хамта үхибүүгээ гаргажа хаяжархиһанаа» хэншье ойлгоогүй ха. Манай һальн үнгэрһэн сагые хара будагаар ходо будалгын холын бодомжогүй программа «Эхэ ороншээр һанагдана бшуу.

Демократическа гүрэнэй оньһоной хубинууд болохо асуултануд, һунгалтануд, партинуд болон олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр саг үргэлжэ, шадамараар наадаха зуураа октябриин үйлэ хэрэгүүдэй үедэ «нааданай гурим» огто сахингүй байхадаа, арадта элеэр ойлгуулаа: «Пануд наншалдана, зарасануудай һамбайнуд хиидэнэ». Тиимэһээ ямар нэгэ профессор гү, али юрист иимэ бэшэ гээд харуулжа огто шадахадаа хурсадалга б юм аабза?

5-дахи домог. Ор национально-гүрэнэй һада үнэн сэхэбди, лаар «гэгээрэлт тизм» болоод гүр байгуулха тээшэ дабшахабди гэһэн до ойлгосонууд эльбэш гай сооһоо һая гара цагандал гайхаһан дай урда улам то болоһоор эрид нэг мополидууд хахад рээ национал-патрио лошоод, «национальн

ОГОРОДШОДОЙ АЖАЛ

Таряашадай ажахынуудай «Восход» нэгэдэлэй огородой эдеэ ургуулха гол шэглэлтэй эвеное энэ һалбарида олон жэлдэ хүдэлһэн, дүй дүршэлтэй огородшон Надежда Владимировна Степанова үнинһөө хойшо хүтэлбэрилнэ. Тэрэнэй даадаг коллективтэ мүнөө 14 эхэнэр огородшод ажалладаг юм. Эдэнэрэй олонхинь гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, зүгөөр огородой эдеэ ургуулха хэрэгтэ бүхы һаһаяа зорюулһан, шадабаритай бэрхэ нүхэд болоно. Энэ звеногой бүридэлдэнь овощ уһалха хоёр хүн — Петр Петрович Ильин, Сергей Тимофеевич Шилин гэгшэд оролсодог байна. Тэдэнэр ДДН-70 түхэлэй уһалууриин түхеэрэлгэ саг соонь хүдэлгэжэ, огородой таригдамал ургамалнуудые уһалха талмайнь яһала эндэ табигдаа. Эдэ хоёрой уһалха талмайниинь яһала ехэ юм. Тусхайлбал, 2 гектарта морхооб, 2 гектарта свёкло, 7 гектарта капуста, 6 гектарта куузику таригдаа.

Сводд ургуулагшад эртэ хабарһаа хойшо 325 раама доро капустын, 1120 раама доро куузикын рассада һуулгаһан байна. Түсэбөөр таригдаха — гэһэн талмайдань бултандань морхоообой үрэһэ тарыа. Майи 13-һаа свеклоёо һуулгаба.

Үнгэрһэн жэлдэ тэдэнэр 16 гектар талмай дээрэ капуста тариһан аад, оролдожо ургуулһан продукцияя һүүлдэнь худалдажа ядашоо һэн. Иимэ ушар дээрэһээ тус звеногой гэшүүд байгша ондо энэ талмайгаа хоёр дахин бага болгожо, бүхыдөө 7 гектарта капуста тариһан байха юм.

М. САНДАНОВ.
Тарбагатайн район.

МОСКВА. Һэльбэн заһабарилһанай һүүлээр Москвагай автомобильна тойромол харгы Европын хэмжээнэй шатада хүрэхэ. Жэлэй дүүрэтэр харгые гэрэлтүүлхэ ба тэрээн дээрэ тусгаар бетон хушалтатай амяарлалгын зурууд бариха талаар хүдэлмэрине түгэсхэхөөр хараалагдана. Мүнөө харгын гурЗанай нэгэ хубида иимэ хүдэлмэри хэгдээд байна.

Һэльбэн нарижуулгын бүхы хүдэлмэрине федеральна жаса хангаха гээд түрүүн түсэблэгдэнэн байгаа. Гэбэшье хэрэгтэй 250 миллиард түхэригэй ороидоол 60 миллиард түхэригынь мүнөө дээрээ һомологдоод байна. Дуталдаһан мүнгыень хотын бюджедһээ түлэхэ болоно. Харгые болон тэрээн шадархи газарые мэдэлдээ абаһан префектурануд мүн лэ эндэһээ мүнгэ абажа байха. Административна округуудай хүтэлбэрилэгшэд автостоянка, мотель, техническэ хангалгын станци, магазин, кафе гэхэ мэтые барихын тула, мүн харгы дээгүүр реклама тодхоохын тула харгы шадархи газарые арендэдэ үгэхэ эрхэтэй болохо. Тиигэжэ олоһон мүнгэеэ саашадаа харгые заһабарилгада хэрэглэхээр хараалагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тус харгые һэльбэн заһабарилгада шэнэ техникэ хэрэглэгдэхэ юм.

ИТАР—ТАСС-ай фото.

РОССИН ҺОНИНУУД

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ. Ленинградска областиин һүнэй комплекснууд дээрэ үйлэдбэриин хэмжээн жэлэй туршада —44 процентээр, гахай үсхэбэрилдэг фермэнүүдтэ 50 процентээр доошолоо. Хүдөөгэй ажахынууд тэжээлээр дуталдаһан дээрэһэ үбэл тээшэ һаамхай үнеэдэйнгээ тоое 50 мянгаар доошолуулха баатай болохо гээд «Вести» газетэ бэшэнэ.

ВЛАДИВОСТОК. Приморнин милициин начальниг гай жолоошон нүхэртэээ хамта хоёр хүниие алаһан байна.

Транспортын флодой суднануд дээрэ удаан ажаллаһанайнгаа һүүлээр суглуулһан мүнгөөрөө үмсын байра абаха гэжэ шинидэнэн гэр бүлэтэй тэрэ танилсахадаа, милициин минии танил сержант танда туһалха гээд найдуулһан байгаа. Хизаарай милициин хүтэлбэрилэгшэдые һайн мэдэхэ хадань үбгэ һамган хоёр тэрээндэ үнэншэжэ, байра абаха түсэбөө хөөрэжэ үгэһэн юм. Гэхэтэй хамта милиционер энээн тухайнь нүхэртөө хөөрөөд, ехэ мүнгыень үбэршэлхэ гэжэ хэлсээ һэн.

Байра худалдаха хүн хүлеэжэ байна гэжэ үбгэ һамган хоёрто худалаар хэлэжэ, машинадаа һуулгаад, хатуу шэрүүнээр алажархёо. Тэдэнэй бэеые шорой шохойгоор булаһан байна. Хизаарай мүрдэгшэд алууршадые түргэн оложо, хаагаа һэн.

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ. Кингисеппскэ акционернэ «Фосфорит» бүлгэмэй цехүүд һараар зогсоогдоо. Хүдэлмэ-ришэд болон алба хаагшадынь амаралтада гараха баатай болоо һэн. Салин хүлһэ түлэхэ мүнгэн үгы, предприяти үгырэн доройтоо гэһэн мүнөө үедэ дадал болошоһон шалтаг иимэ хэмжээ абахыень баадхаһан байна. Гэбэшье «Фосфорит» бүлгэмэй директорнүүдэй советэй түрүүлэгшэ Илья Баскин һанаагаа зобоноогүй. Үйлэдбэриин байгуулламжые шадамараар хубилгаа һаа, бараг гаралсаха ёһотойбди гэжэ тэрэ найдана.

МОСКВА. ЮНЕСКО-гэй генеральна директор Федерико Майор гэгшын Москвада ерэһэн үедэ Росси болон ЮНЕСКО хоёрой хоорондохи хөөрэлдөөнүүд харилсаануудые үргэдхэхэ үндэһэ һуури табиха темэдэ зорюулагдаха. Тэрэ июниин 20-до Россин ниислэл хото ерээд, үглөөдэрынь гүрэнэй ажал ябуулагшадтай, Россин Федерацийн соёлой ба эрдэмэй түлөөлэгшэдтэй уулзалгануудаа, хөөрэлдөөнүүдээ эхилээ. Мүн Федерико Майор Москвада ЮНЕСКО-гэй бюро нээхэ баяр ёһололдо хабаадалсаха юм.

«Миниин хүтэлбэрилжэ байгаа эмхиин Росситай харилсаан шэнэ хэмжээндэ гараха ёһотой» гээд Федерико Майор Парижда интервью үгэхэ үедөо тэмдэглэһэн байна. «Мүнөө, шэнэ зуун жэлэй ба шэнэ мянган жэлэй урдахана хүн түрэлтэн «дайнай соёлһоо» «эб найрамдалай соёлдо» шэлжэн орохо түүхэтэ шэнэ шатада ороод байна. Тиимэһээ Росси энэ үйлэ хэрэгэй түрүү зэргэдэ ябаха ёһотой гэжэ тоолоноб»,—гээд тэрэ мэдэсэнө. Москвада ЮНЕСКО-гэй үлөөлэлгые нээһэн ушар хэлхеэ холбоо бэхижүүлгэдэ туһатай байха. «Россин хадаа дэлхэйн соёл болон эрдэмдэ тон ехэ удха шанартай. Тиимэһээ ООН-ой байгууламжын ухаан бодолой түб болохо манай эмхи тэрээнтэй үдэр бүриин харилсаа бэелүүлхэ ёһотой», — гэжэ Федерико Майор тэмдэглэнэ.

НОВОСИБИРСК. Июниин 20-до эндэ нээгдэнэн бүгэдэсибириин «Сибириин зоной элүүр энхэ байдал» гэһэн ассамблей дээрэ Сибириин, Алас Дурна зүгэй ба Холын хойто зүгэй үргэн дэлгэр дайдада ажаһуудаг арадуудай заяг заршамай болон бэе махабадай элүүр энхые хамгаалха асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ юм. Россин Федерацийн правительство, медициный эрдэмэй академиин Сибириин отделени, нютагууд хоорондын «Сибирское соглашение» эблэл, министерствэнүүд болон албан зургаануд, Россин «Хүнэй элүүр энхэ» гэһэн жаса тэрэниие эмхидхэнэн байна.

ИТАР—ТАСС.

«РУСЬ» ЗАВОДОЙХИД ОЛЗОТОЙ

Северобайкальск хотын захиргаанай спортын комитедэй түрүүлэгшээр олон жэлэй туршада худалдажа байһан Анатолий Дианов гэнтэ ажалаа ороожо, пивэ хэхэ багахан завод барюулжа эхилһэн юм. «Бүхы наһандаа спортсмен ябаһан хүн яагаад һайн шанартай пивэ шанаха юм? Бага зэргэ зобоод хаянал бээ»,—гэжэ тэрэниие мэдэхэ, таниха хүнүүд, нүхэдынь эмсэдэ зугаа гаргадаг бэлэй. Анатолий Дианов пивэ шанаха түхеэрэлгэнүүдые Северобайкальск хото асаруулаад, гүрэнһөө урьһаар мүнгэ абаад, пивын завод барижа эхилһэн юм.

Богонихон сагай туршада заводойнгоо барилга дүүргээд, тэрээндээ «Русь» гэһэн нэрэ үгэһэн юм. Заводойнгоо дэргэдэ кафе-ресторан нээгээ. Һэрюун зохид пивэ ууха дуратайшуул «Русь» гэжэ пивын заводой кафе-ресторан тээшэ ерэдэг болонхой. А. А. Диановай хүтэлбэрилдэг заводой коллектив һайн шанартай пивэ шанажа, Северобайкальск хотынгоо ажалшадай хэрэглэмжэ хангадаг болонхой.

— Сүүдхэдээ 10000 литр пивэ шананабди. Манай пивэ ууха дуратайшуул олон. Хойсо-Байгалай аймагай Нижнеангарск, Кичерэ, Уоян, Ангоя тосхонуудта пивэ эльгээжэ, худалданабди. Захил ехэ ородог болонхой. Пивэ үшөөл ехээр шанаха гүй. Юуб гэхэдэ, хуули буруушаалга зон соо тон гүнзэгыгөөр дэлгэрээ. Обществын улам ехээр зөөрин зөөшын талаар хубааржа, амяарлагажа байхадань, засаг баряашадай «ангиин түхэлтэй» зонхилолгын гол түлэб компрадорска буржуазние харгалзалдаг байһаниинь айхабтар аюултай байжа магад гээд элеэр харагдана.

4-дэхи домог. Эгээл хүсэтэй гол үгрэнүүдтэй харилсаанай ашаар уласхоорондын холбоо барисаануудта Россида хүндэтэй һуури олгохо тухай, «хүйтэн дайе» дүүргэхэ хэрэгтэ аша габьяатай байһан тухай домог.

Бүхы дэлхэйе нэгэн бүхэли социалис байгууламжа болгохо гэһэн Советскэ Союзай социалис, эрид шууд, үсэд нэтэрүү эрмэлзэл хүсэ шадалаа алдаһанайнь гол шалтагаануудай нэгэн болоо, 1991 оной дүнгүүд иимэ муу байгаа. Урда урдаһаа буу зэбсэг барин хүлээхэ ушарай бага болоһониинь, «хүйтэн дайнай» дууһаһаниинь, хүсэрхэлхэһөө ба дайсан байлгаһаа холодожо, харилсаха ба нүхэсэхэ замаар олонхи оронуудай дабшаһаниинь һүүлэй жэлнүүдэй һайн дүн болоно.

Теэд эндэ гол юун бэ гэхэдэ, мүнөө засаг гартаа барижа байгаашад эдэ бүгэдэдэ ямаршье хабаагүй юм! Үшөө хуушан СССР-эй зандаа байхадань, эдэ бүгэдэ туйлгадаһан байгаа бшуу. Тиихэдэ мүнөөнэй хүтэлбэрилэгшэд ехэ политикаһаа тон холо байгаа бшуу.

Тэдэ хэрэгүүдэй амжалтатай байһаниинь бүхэли зандаа байһан ССР Союзай хүсэ шадалда түшэглэһэн юм. Харин мүнөөнэй харилсалга ба нүхэсэлгэ Россин МИД-эй «гараа үргэнэн» шэглэл баримталһанһаань болоо. Манай национально-гүрэнэй аша туһа эдэ ушарнуудта эшэгүүригүйгөөр дэбһэгдэ э н э бшуу. Онсолходо, гадаадын политикада худалдаа наймаан болоно, гадаадаһаа политическэ саг зуурын дэмжэлгэ абаха зорилгоор Россин холын хараата стратегическэ аша туһа энэ хэрэгтэ хэрэглэгдэнэ бшуу.

Саашань. Олон жэл соо геополитическэ дайсан байһан Россие шадаал һаа, ехээр шадалгүй болгохо хараа шугам баримталдаг тодорхой хүсэнүүд хилын саана бии юм. Тиимэһээ хүсэрхэлгын, урда урдаһаа хүлзөөд байлгыш саг ошон ошоо гээд бардамаар хэлэхэ саг үшөөл ерээдүй гээд онсолхо шухала. Бидэнэр бултантай эбэй ёһоор ажаһууха, харилсаха эзэргэтэйоди. Зүгөөр энэ замдаа үшөө тон ехэ хүдэлмэри ябуулха байһамнай эли бшуу.

СССР усадхаһанай ашаар Баруун Зүүгэй хани барисаатай болобошье, шэнээр бии болоһон хилэнүүдтээ «халуун» газарнуудтай болоод байхадаа, бидэнэр шүүгээ гүбди, алдаа гүбди гэжэ Россин эрхэтэн бүхэн мүнөө өөрһөо асууна ёһотой. Саашадаа бүхы Евразиин амгалан байдалда аюул ушаруулха эдэ газарнуудтаяа Баруун Зүүгэй хани барисаагаа хэр удаан саг соо гар соогоо барижа шадахабибди? Энээнһээ уламжалан, мүнөөнэй засаг баряашадай гадаадын политикада туйлаһан эгээл ехэ «амжалтань» уласхоорондын байдалай саашадаа хурсадалга б юм аабза?

5-дахи домог. Ор национально-гүрэнэй һада үнэн сэхэбди, лаар «гэгээрэлт тизм» болоод гүр байгуулха тээшэ дабшахабди гэһэн до ойлгосонууд эльбэш гай сооһоо һая гара цагандал гайхаһан дай урда улам то болоһоор эрид нэг мополидууд хахад рээ национал-патрио лошоод, «национальн

СССР-эй һалахада, лэдэгшэ нюурнуд өөһэдөө хүсэнгүй гэжэ саана үлэшэнэн 25 м нютагаархидаа туй хаяһан, Росси соогоо дааһан байдал» барг зүүлжэнь хубааһан, болоходо, энээннее һантайнь шахуу б абажа байһан полит кваам-политическэ и гол һуури эзэлхэ б байхадань, иланганя тай. Тэрэл зуура а дын бодото Россия н һада зорюулагдаагүй ниинь харамтай.

Энэ аша туһа юун поб гэхэдэ, орон доторо литическэ зүришлдее тоохын, экономическа ралдаһан байдал һарг союзна газар дайда д нэгэдүүлхын, хэдэн жэлэй Россин гүрэн бодхоохын, тиигэжэ дээрэхи геополитическ сүүри найдамтайгаар хын тулада бүхы б юумэсэ хойшолуулаг лүүлхэ гэһэн удхатай Юуб гэхэдэ, үйлэ хэ эгээл иимэ шэглэлэ жэнэ. Тиимэһээ э тоогоогүй зон полит тайзан дээрэһээ х һалажа магадгүй.

* * *

Иимэ болоод байх яаха гээшэб? Россие орёоһон, үнэн зүбые болгоһон, нинтын ха хазагайруулһан, ман циональна һанаан б сүлөөрэн һэргэлгэдэ хэһэн домогуудһаа су гэсэ яагаад эхилхэб? түүхэтэ дүй дүршэлде даха гү?

«Яагаа хээгээшье ха рэнэй засаг гээшэ аса даа,—гэжэ байгша зуу лэй эхиндэ Победо һэргылһэн байдаг. — хаана, ямар эниндаада лагданаб гэхэдэ, арад лон правительствын н дэ, арадай этигэлдэ лэнэ. Энээнэй һалаһа һаа эхилээд, засагай захалдаг...».

Мүнөө үеын Россиг шье, хэндэшье этигэ Засаг өөрөө, арад өөрө дарна. Тиимэһээ ман та үлөөд байһан бүхы кратис арганууд, гу оньһонуудые хэрэгжэ ществоёо нэгэдүүлхэ дые олохо, бэе бэедээ р һэргээхэ, байдал һайн гада һаад ушаруулг харгыһаа зайсуулха б бди.

Бидэнэр үшөө алд гаха аргагүйбди. Сов хёмороонуудта нэрбүүл гаяа Росси хуу дууһаа, шадаанье урданайн м туршалганууд хэжэ г манай орондо үхэл а аюултай. Һандаргахаһа саад, байгуулха саг ер

Ц. БАЛДАН
оршуул

«РУСЬ» ЗАВОДОЙХИД ОЛЗОТОЙ

Северобайкальск хотын захиргаанай спортын комитедэй түрүүлэгшээр олон жэлэй туршада худалдажа байһан Анатолий Дианов гэнтэ ажалаа ороожо, пивэ хэхэ багахан завод барюулжа эхилһэн юм. «Бүхы наһандаа спортсмен ябаһан хүн яагаад һайн шанартай пивэ шанаха юм? Бага зэргэ зобоод хаянал бээ»,—гэжэ тэрэниие мэдэхэ, таниха хүнүүд, нүхэдынь эмсэдэ зугаа гаргадаг бэлэй. Анатолий Дианов пивэ шанаха түхеэрэлгэнүүдые Северобайкальск хото асаруулаад, гүрэнһөө урьһаар мүнгэ абаад, пивын завод барижа эхилһэн юм.

Богонихон сагай туршада заводойнгоо барилга дүүргээд, тэрээндээ «Русь» гэһэн нэрэ үгэһэн юм. Заводойнгоо дэргэдэ кафе-ресторан нээгээ. Һэрюун зохид пивэ ууха дуратайшуул «Русь» гэжэ пивын заводой кафе-ресторан тээшэ ерэдэг болонхой. А. А. Диановай хүтэлбэрилдэг заводой коллектив һайн шанартай пивэ шанажа, Северобайкальск хотынгоо ажалшадай хэрэглэмжэ хангадаг болонхой.

— Сүүдхэдээ 10000 литр пивэ шананабди. Манай пивэ ууха дуратайшуул олон. Хойсо-Байгалай аймагай Нижнеангарск, Кичерэ, Уоян, Ангоя тосхонуудта пивэ эльгээжэ, худалданабди. Захил ехэ ородог болонхой. Пивэ үшөөл ехээр шанаха зорилготойгоор заводо цех үргэдхэн барижа б бди. Гүрэнһөө 10 м түхэриг урьһаар абаһан ди. Тэрэнээ сүм т дүүргэнхэйбди. Үнгэрэн 15 миллион түхэриг болзо оруулаа һэмди. Се байкальск хотынгоо ажа дые һэрюун ундаар хан зорилго урдаа табинабди рэнээ дүүргэнэшьебди. тын бюджедтэ яһала ехэ гэ оруулнабди,—гэжэ заводой директор А. А. нов мэдүүлбэ.

Энэ заводой хүдэлмэри үшөөл һайн амжалта т жа, хотынгоо хүгжэлдэ га бэшэ хубитаяа о бээ.

А. ЕФРЕМО
хүдөө бэшэгш

...сэгэ ороноо хамгаалагшадай

дурасхаалай үдэр

...ХЭЛ СООИЬ ХОДОЛ БАЙДАГ

...дайн байл... ...тэрэ 1941 ...яма халуун ...ш хүнүүдэй ...аймшагта ...гсэгэр һанаг... ...азар дайдын ...ийхан үнгэ ...гдэжэ, эдир ... басагадай ...ьёлон байха ...нэгэ тээ хү... ...риһээ гэнтэ ...уд адхаржа, ... үхэл тахал ... хэн һанаха

...ССР гүрэнэй ...адархи хото ...н һүүринууд ...үлөөнэй үүр ...ай гал дү... ...н гүб даа. ...Немец фаши... ...Совет орондо ...роо» гэһэн ...таар хүйтэ ...уугай сахил... ...тараһанине ...ай зон эли... ...ёнотой. Энэ ...аймшагтай ...дал, зоболон, ...й, хэды олон ...е абаашахаб, ...й хүби заяае ...б гэжэ тин... ...гүн мэдээгүй, ...е оруулаагүй

...адаевич Саб... ...18 наһа хү... ...убүүн энэ ехэ ...огуур ябажа ...ньһээ амиды ...шархатажа, ...үлбэр болон... ...гэж хаанаһаа ...эрэ дайнай ...дахи класс ...эн Алцаг ню... ...лассуудта баг... ... Тэрэ үедэ ...н, бага зэргэ ...литай хүбүүд, ...хай дунда, ...н дүүргээгүй... ...е багшанараар ...йгаа ха юм.

...дэ Эхэ оро... ...ын түлөө эрэ... ...фронт руу эр... ...ан гэжэ хэлэ... Би тэрэниие ...мэ байгаа гэ... ...й. Харин бидэ, ...эрэ хүн шүдэр... ...н, эдирхүү, ба... ...энһээ айгаад, ...й, саашадаа ...гэжэ ехэшье ...й һэмби гэжэ ...аб. Дайн байл... ...л хүбитай бай... ...ьхэлдээ мэдэ... ...гэжэ Цырен... ...ч хэлэнэ.

1942 оной Сабсаев бусад ...эр сэрэгэй ал... ..., богони бол... ...ал дүүргэһэн ...болоогүй бай... ...рад хото ша... ...шанга байлдаан... ...болэй. Энэмнай ...ргэдэ аяар дүр... ...соо үдэр һү... ...эрэлдэсэдэ» ...гал дүлэн ...нги муухайшье ...м даа.

...аюулые улаан ...үзэһэн хүн ...үү ябаха гэ...эш Тезд үдэр һүни ...ой аюултай дай... ...лөөдэр амиды ...гб, али үгы гү ...сэдьхэлдэш, ...дол байха гэ... ...соо залуу хүбүүн ...соо һэн. Хажуу...

Пурбо Балданович Балданжаповай сааранууд соо «Монгол-буряадай аман зохёол шэнжэлхэ материалнууд. Нэгэдэхи хуби. Буряад холын нютагта һонирхон 1937 ондо суглуулжа эхилһэн оньһон үгэнүүд, үреэлнүүд. Зугаалай һуурин» гэһэн дэбтэр олоод, хуушан латаар бэшэһэн байхадань, энэ бэшэгтэ оруулжа, «Буряад үнэн» газетэдэ эльгээбэб.

Дурсагдагша дэбтэрһээнь арадайнгаа аман үгын баялигтай уншагшадые танилсуулхадаа, наһанайнгаа нүхэр Пурбо Балданович тухай богонихоноор бэшэхэ хүсэл намда байна.

Пурбо Балданович Балданжапов 1921 оной апрелиин 12-то Шэтын можын Агын автономито округой Могойтын аймагай Сагаан-Уулын Эреэлжэ гэжэ яларма сагаа эреэн, гоё һайхан шулуутай нютагта түрэһэн юм.

Эреэлжые тойроод бүхы талаһаань суутай Ноён-Уула, Харгытын ба Бэлшэрэй Хурмаста тэнгэринүүд болон Бэлшэрэй обоонууд нютаг ороноо хаража, халхалжа байдаг даа. Баруургаарнь номгон аали урадхалтай Хара-Шэбэрэй гол уһаяа Агынгаа голдо шудхадаг. Түрэһэн тоонтынь зүүн урдань, хоёр добонуудай хоорондо жэлэй дүрбэн сагта уһаяа таһалдаа гэжэ үзэгдөөгүй, сэбэр һайхан, хүйтэн уһатай Бэлшэрэй булаг Хара-Шэбэрэй голдо ородог «Сагаан Уула» гэжэ агрофирмын олон лэ һүрэг хони, малнууд булагые тойроод бэлшэжэ ябадаг.

Пурбо Балданович уг гарбалаараа Буряадай Түгнэ нютаһаа ошоһон сагаанууд байһан. Эжынгээ хээли соо ябахадань Базарай Балданжаб абань наһа бараһан байгаа. Нимын Очиржаб эжымнай Мэдэг, Пэлжэд басагадаа абаад. Эреэлжэ түрхэмдөө зөөжэ ерэһэн ха. Тинмэһээ абаяа мэдэхэгүй хүн байгаа. Мүнөө үндэр, 81 наһатай боложо ябаһан Пэлжэд Балдановна абжаанаа оло дахин «Манайда зээрдэ бэшэ зүһэтэй унаганай, гараа наа, заал наа шоно баридаг. Хүбүүн лэ даш ябаһан аха наһанай хүнүүдэй аадартал адхаржа байһан буугай һомондо гү, али снарядай һомоной тэһэрһэндэ дайрагдаад унажа байхадань, бурхандаа, эхэ, эсэгынгээ буянда, хүби заяандаа зальбархаһаа ондоо юумэн үгы һэн даа,—гэжэ Цыренжаб Раднаевич хэлэнэ.

Сталинград шадар болоһон байлдаан бүхы дэлхэй дээрэ зэдэлһэн Совет ороной сэрэгшэдэй, бүхы арадай гайхамшагай ехэ баатаршалга гэзэшэ. Нэгэ багашаг жэшээ дээрэ тогтоходо, дайнай нимэ ехэ һүрөөтэй шанга тулалдаанай гал дүлэнэй, үхэлэй аюулай забһар соогуур гараһан нэгэл хүнэй хуби заяан тухай эндэ богонихоноор хэлэхэдэ нимэ:

— Би 1943 оной февралиин үбэлэй хүйтэн, галзуу шанга һалхи шуурган соогуур үбэлэй хубсаһа хунаргүй, немец сэрэгшэдые бута сохилсоһон хүн гээшэб. Манай сэрэгшэд тиихэдэ нигэжэ хөөрэлдэгшэ һэн. Мүнөө ехэл тодоор һананаб: «Гитлер горитой алдуу хээ. Үбэлэй дулаан хубсаһагүйгөөр энэ манай хуудам талада үбэлэй хүйтэндэ тэсэхэ гээшэмнай хүндэ. Немецүүд дулаан хубсаһагүйдэжэ туляа, даараа, зүдэрөө. Фашис Германи гээшэмнай нэгэхэн зун-намар соо Совет гүрэнние бута сохижо һалгаахабди гэжэ дан хүнгэнөөр түсэблэһэн байгаа ха юм».

Теэд эрхэ сүлөөгөө олоһон зон даншье тиимэ бэлэхэнээр богоолнууд, алуурай хүнэһэн болохо дуратай байгаагүй. Тиимэһээл энэ дайн айхабтар шангаар, яаха аргагүй зүб юумэнэй илажа гараха болотор үргэлжэлөө гэжэ һанагшаб,— гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Цыренжаб Раднаевич Сталинград хото шадар бэлэн ехэ байлдаанай һүүлдэ Белгород, Харьков хотонуудые сүлөөлэлгын айхабтар шанга тулалдаануудта хабаадаһан байна. Танкын томо буугай командир байһаная, тэрэнэйнгээ һалахада, 1944 оноо америкын «МЧ-А2» түхэлэй танкда һуужа, удаахан саг соо дайлалдаа юм.

— Манайш танк досоогоо тулюуршагшье наа, халхалха хуягынь бүхэшэг байгаа. Харин американ танкын досоохи гоё һэн даа. Үнгэрхэдөө тамхяа аһааха юумэтэй байгаа. Тиихэдэл манай совет гүрэн техникын талаар бусад капиталис гүрэнүүдһээ горитойхоноор гээгдэжэ ябана гэжэ ойлгогшо һэмди. Тэрэ үедэ энээн туһай ехэ хэлэхээр бэшэ үе байгаа гүб даа,—гэнэ нүхэр Сабсаев.

Энэ хүмнай 1945 ондо Венгриин Будапешт хото шадар дайгаа дүүргээ юм. Дайн дүүрээ гэһэн соносхолые сэдьхэлээрээ хүсэд ойлгоошьегүй ябаа.

— Ямаршье хүн-ходо гал дүлэн соогуур ябахаадаа үхэлэй аюулые сэдьхэл зурхэндөө хүсэд ойлгохоёо болёод, хэды болотор амиды мэндэ ябахабиб гэжэ һанахаашье болишоод ябадаг гэжэ һанагшаб. Заяаемнил гол үүргэ дүүргээ гэхээр,— гэжэ дайнай, ажалай ветеран хэлэнэ.

Дайнай һүүлдэ Цыренжаб Раднаевич түрэһэн Алцаг нютагтаа олон жэлдэ багшалаа. Долгор Цыбиковна нүхэртээ 6 хүбүүд, басагадые хүмүүжүүлжэ, хүнүүд болгожо, хүл дээрэнь гаргаа. Аяар 22 ашанар, зээнэртэй. Гушанаршье бии.

Өөрөө тэрэ нютагайнгаа зоной түүхэ, ёһо заншал тухай һонин материалнуудые бэшэжэ байдаг үнөөхил урагшаа һанаатай, һайн һайхан сэдьхэлтэй зандаа.

М. НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц. Р. Сабсаев.

Авторай фото.

Зэдын аймаг.

ЭРДЭМТЭ, АРАДАЙНГАА АМАН ЗОХЁОЛ СУГЛУУЛАГША

Пурбо Балданович Балданжапов 1921 оной апрелиин 12-то Шэтын можын Агын автономито округой Могойтын аймагай Сагаан-Уулын Эреэлжэ гэжэ яларма сагаа эреэн, гоё һайхан шулуутай нютагта түрэһэн юм.

Эреэлжые тойроод бүхы талаһаань суутай Ноён-Уула, Харгытын ба Бэлшэрэй Хурмаста тэнгэринүүд болон Бэлшэрэй обоонууд нютаг ороноо хаража, халхалжа байдаг даа. Баруургаарнь номгон аали урадхалтай Хара-Шэбэрэй гол уһаяа Агынгаа голдо шудхадаг. Түрэһэн тоонтынь зүүн урдань, хоёр добонуудай хоорондо жэлэй дүрбэн сагта уһаяа таһалдаа гэжэ үзэгдөөгүй, сэбэр һайхан, хүйтэн уһатай Бэлшэрэй булаг Хара-Шэбэрэй голдо ородог «Сагаан Уула» гэжэ агрофирмын олон лэ һүрэг хони, малнууд булагые тойроод бэлшэжэ ябадаг.

Пурбо Балданович уг гарбалаараа Буряадай Түгнэ нютаһаа ошоһон сагаанууд байһан. Эжынгээ хээли соо ябахадань Базарай Балданжаб абань наһа бараһан байгаа. Нимын Очиржаб эжымнай Мэдэг, Пэлжэд басагадаа абаад. Эреэлжэ түрхэмдөө зөөжэ ерэһэн ха. Тиимэһээ абаяа мэдэхэгүй хүн байгаа. Мүнөө үндэр, 81 наһатай боложо ябаһан Пэлжэд Балдановна абжаанаа оло дахин «Манайда зээрдэ бэшэ зүһэтэй унаганай, гараа наа, заал наа шоно баридаг. Хүбүүн лэ түрөө наа, тогтодогүй байһан» гэжэ дуулагша һэм. «Энэ дүү хүбүүмнай табатай болотороо сээртэй байһан. Таба наһа хүсэжэ, өөрөө самай модо түлеэндээ абаашажа хуряаһан».

1941 ондо Агын дунда һургуулиие хүбүүд, басагад түрүүшынхиеэ дүүргэһэн юм. Энэ һургуули тогтоһоор 150 жэлэйнгээ баярта ойе 1992 оной май һарада тэмдэглэһэн байна. Пурбо Балданович энэ һургуулиин түрүүшын 12 дүүргэгшэдэй нэгэниинь байһан. Агын һургуулида һуража ябахадаа, наһатай болоһон эжытээ нэеы гэртэ байдаг байгаа. Түлихэ гэхэдэ, түлеэн хомор. Үдэртөө, хэшээлэй һүүлээр, Баруун Хүһөөшэ ошожо, сагаан хуһа отолоод, ойн захада орхиһоноо һуни тэрээнээ үргэлжэ, шэрэжэ асардаг байгаа. Арбадахи класста һуража ябахадань эжымнай мордоһон юм. Һэеы гэр соогоо гансаараа үлэшэһэн хүбүүн зоной туһаламжаар, хадамда хүдөө, холуур һууһан абжаанарайнгаа хүсөөр һургуулияа дүүргэһэн байгаа.

Сэрэгэй албанай һүүлээр Эрхүүгэй университедэй түүхэ-хэлэ бэшэгэй факультет улаан дипломтойгоор дүүргэ. Пурбо Балданович наһанайнгаа замые багшын ажалһаа эхилһэн. Тэрэ олон жэлдэ Агын автономито округой Зугаалайн ба Агын дунда һургуулинуудта багшаар, һуралсалай талые даагшаар, директорээр, окфедрын доцентээр хүдэлһэн байна.

1959 оноо эхилээд, пенсидэ гаратараа СССР-эй Эрдэмэй академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай Нитын эрдэмэй институдта ажаллаа һэн.

1967 ондо Түүн зүгэй музей гэжэ нэрэтэй институдай таһаг эрхилхэдээ, манай гүрэн соо Түүн зүгэй эмшэлгэ, түбэд, монгол, буряад эмшэлгэ шудалха эрдэм шэнээр һуури табижа, «Энэдхэгтүбэд медицинын атлас» гэжэ темэ шэнжэлэлгые эхилһэн, тиигээд сугтаа хүдэлһэн нүхэдтэеэ хамта богонихон болзор соо бүтэсэтэй ажал бэелүүлээ. Түбэд, монгол барай ном, гар бэшэгүүдые хадагалха тусхай байра-байшан барюулха асуудал табяа.

Эрдэмэй хэдэн хүдэлмэри хэблүүлээ. Тэрэ тоодо номуд: «XVIII зуун жэлэй «Мэргэн гэгээнэй бэшэһэн «Алтан тобшо» (хэблэлэй 31 хуудаһан), «XVIII зуун жэлэй монголшуудай хэлэ шудалһан «Зүрхэнэй толото», «XIX зуун жэлэй монголшуудай хэлэ шудалһан «Хэлэнэн шэмэг» гэхэ мэтэ. Пурбо Балданович түүхын эрдэмэй кандидат Цымжит Пурбуевна басагантаяа һүүлэй арбаад жэл соо XIII—XVI зуун жэлэй «Монгол улус-ун арбан буянта ном-ун сагаан түүхэ нэрэтэ судар» гэжэ нэрэтэй ном шэнжэлжэ дүүргэһэн байна. Мүнөө тэрэнь хэблэлдэ үгтөөд байна.

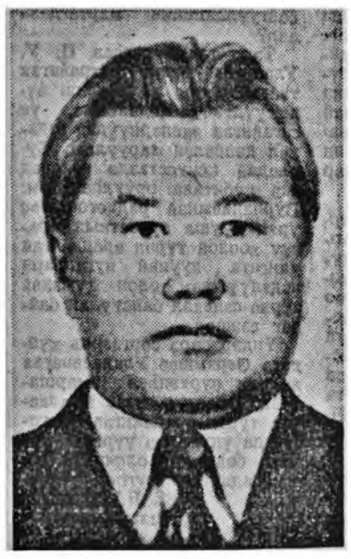

Эндэ үгтэһэн «Арадай аман үгын баялигһаа» гэжэ ном (1 бүлэг) Пурбо Балданович 1937 ондо Зугаалайн һургуулиин 6-дахи класста һуража ябахадаа суглуулжа эхилһэн байна. Тэрэ саһаа хойшо 57 жэл болоо. Хоёрдохи хуудаһанда «Оньһон үгэнүүдые хайшан гэжэ бэшэжэ абахаб» гэжэ долоон бүлэгһөө бүридэһэн арадай аман зохёолнуудые зүбөөр бэшэхэ тайлбари үгтэһэн байна. «Оролто үгэ» соо нимэнүүд бодолнууд үгтэнэ: «Хэлэн гээшэ үндэһэ яһатанай илгаагай онсо шэнжэ мүн. Түрэлхи хэлэн хадаа ямаршье яһатанай соёлой түшэг, зэбсэг мүн... Буряад һургуули хадаа үгсаата үндэһэн хэлээ гүйсэдөөр эдлэн хэрэглэхэ ёнотой. Тиигээгүй һаа, ёнотойл үндэһэн һургуули боложо шадахагүй».

Нэмэлтэ: хэдэн жэлэй туршада нютаг зонойнгоо дундаһаа бэшэжэ абаһан эдэ материалнууд эрдэм ухаанай аша үрэгүй ашаан шэнгеэр намда хадагалагдажа байгаа... Арадай аман зохёол бэшэжэ абахада гаргагдаһан алдуу эндүүнүүд тэрэ бэшэжэ, суглуулжа абагшын гэм байха болоно. (1943 он)».

Һүүлэй хэдэн жэл соо нютагта, дээдэ, дунда һургуулинуудташье урда тээнь, мартагдажа ябаһан үндэһэн буряад, хуушан монгол хэлэ бэшэг үзэжэ эхилһэниинь тон һайшаалтай байна. Хүүгэднай, илангаяа городто түрэгшэд, буряад хэлээ мүүгаар лэ мэдэнэ гэжэ һанадагби. Уншаха, бэшэхыень ажаглахада, ород хэлэндэл адлишуу болошохоёо һанадаг ушарнууд үзэгдэдэг байна. Тиимэһээ, минии һанахада, бага балшар наһанһаа эхилээд, эхэ, эсэгэ, хүгшэд—маанадай туһа эндэ ехэ гэжэ һанамаар. Ургажа ябаһан хүүгэд, залуушуулнай ерээдүй сагта хэлэ бэшэгээ, түүхэ домогоо үзэхэ, шэнжэлхэ, урдаа хараха зонууднай болоно бэшэ аал? Энэ хэрэгтэ, хэлэ шудалха ябадалда оньһон үгэнүүд, хошоо зугаа, энеэдэтэй үгэнүүд, таабари, үреэлнүүд гэхэ мэтэ арадай аман зохёолой баялиг ехэ туһатай гэжэ һанамаар. Үндэһэн хэлэнэйнгээ баялигтай танилсуулгада «Буряад үнэн» газетын үүргэ тон ехэ! Энэ үүргээе «Үнэмнай» шадамар бэрхээр ябуулна гэхэдэ—буруу болохогүй.

Уншагшадай һонорто Пурбо Балданович Балданжаповай 60-аад жэлэй саана нютагайнгаа зонһоо бэшэжэ абаһан олон тоото оньһон үгэнүүдэй, үреэлнүүдэй суглуулбариһаа зарим тэдыень мүнөө дурадханаб.

Дулма ДАРИЖАПОВА,
педагогикын эрдэмэй кандидат, ажалай ветеран.

I. ҮРЕЭЛНҮҮД

Үүлэ нэбтэ тэнгэриин
үреэл абаарай,
Үүдэ нэбтэ үбгэдэй
үреэл абаарай,
Шоногүй газарта
Адууһа үдхэжэ абаарай,
Шулуугүй газарта
Нютаг хэжэ ябаарай.
Үндэр тэнгэриин
Үүдэндэ хүрэтэр,
Үхин тэнгэриин
Эхин хормойдо хүрэтэр
баяжаарай.
Болод сагаан ургаяа
Богоһодоо зоогоорой.
Буурал сагаан толгойгоо
Аша гушадаа орхёорой,
Баруун гартаа бурхан
нүхэртэй ябаарай.
Зүүн гартаа хүн
нүхэртэй ябаарай.
Эзэн хаан ноёнһоо соло
дуулаарай,
Эсэгэ малаанһаа баян
соло дуулаарай.
Гал хотойсо тогоо
нэрээрэй,
Газар хотойсо адууһа
үдхөөрэй.
Бэрхэ эхэтэй айлай басага
Һамга абажа ябаарай.
Холо газар ойротуулдаг
Морин эрдэни.
Холын зоныие
танилсуулдаг
Басаган үри.
Хүнжэлөөр дүүрэн
хүбүүтэй болоороригты.
Хорёогоор дүүрэн
хүлэгтэй болоороригты.
Хүрин гулта хүбүүтэй
болоорой,
Гуулин хурабшата
басагатай болоорой.
Һайнай һайнда
Һаадаг номоо
Үлгэжэ байгаарай.
Һарын һаруул сагта
Одо мүшэ тооложо
байгаарай.
Нарин сагаан зээгээ
Наһандань хүргөөрэй.
Үндэр сагаан вээгээ
Үе наһандань хүргөөрэй.
Булжамарай дуунаар
бодоорой,
Богдо найжын жаргалаар
жаргаарай.
Үргэн далайн
уйтаруулгаар,
Үндэр уулын хүгэлөөр,
Түрэһэн тоонтодоо
Түбэггүй хүреөрэй,
Гараһан түрэһэн газартаа
Гасалан үгы хүрөөрэй.
Аяг зангаар зөөлэн.
Ашаа хүндэ ябаарай.
Далан адуунай
Эзэн болоорой.
Долоон хүбүүнэй
Эхэ болоорой.

II. ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Дүгэлөөд дүрбэ хонобо,
Холодоод хоёр хонобо.
Урда байһан юумэн
Ула боложо хосорбо.
Холо байһан юумэн
Зула боложо бадарба.
Арьлатан амитанай үһэн
зөөлэн,
Аяг муутын абари
зөөлэн.
Мэдэһэн хүн мэргэн
болохо,
Үзэһэн хүн үнэншэ
болохо.
Субажа ябаһан барасһаа
Суглараад байһан шаазгай
хүсэтэй.
Толгойнгоо муугаар
Тагалсагаа зобообо.
Шамарлажа байнхаар,
Шанга бари.
Муу һамганай хурабша
Моринһоо хурдан.
Үгэһөо үгэ гараха,
Үхэрһөө тугал гараха.
Эрдэм бэлиг, эрхим баян,
Эдир залуу дунда баян,
Эд зөөри адаг баян.
Загаһанай мяхан
забһартай,
Залуу ноён солгёотой.
Худал үгэ
Моринһоо хурдан.
Тэмээн томодоо нэйдадаг,
Тайшаа ноёдтоо найдадаг.
Үмдэгүйнь
Үбдэг соорхойдоо
өөдэрхэбэ.
Оодон буутай аблан
шанга,
Ойрын ноёной зарлиг
шанга.
Нохой хамартаа
Хүрэхэдөө уһаша.
Тохир хурган аман
тээшээ
Могоодор хутага мяхан
тээшээ.
Бахын һанаан далайн
саана.
Богдын һанаан дасан
хүреэдэ.
Үдөөл наа шоно,
Эдеэл наа богоол.
Саг сагаараа байхагүй,
Сахилза хүхөөрөө
байхагүй.
Гэр дээрээ байһан
Нохойн һүүл дээрэ.
Хүнэй хүбүүн зориһондоо,
Хүхэ шоно зуунһандаа.
Хүнэй эреэн зосоогоо,
Могойн эреэн газаагаа.
Алдаһан хүн арба
нүгэлтэй,
Абаһан хүн ганса
нүгэлтэй.
Гоё хүн
Гол үбшэн.
Бүдэнэ шубуун
Буусаа гэрэлэбэ.
Гэмынь урдаа
Гэмшэлынь хойноо.
Наһаяа эдиһэн,
Нарбаяа сайһан.
Үлэсхэлэн хүн сэсэншье
наа,
Эдихэһээ бэшые
мэдэхэгүй.
Нохойн үгыдэ,
Гахай хусаба.
Гарса үзөөгүй аад,
Гүтэлаа бу тайла.
Түргэн түүхэй,
Удаан даамай.
Ядахадаа ямаа үдхэхэ.
Тэнхэхэдээ тэмээ үдхэхэ.
Баян хүн баатай.
Үгытэй хүн шоотой.
Һүгүй үнеэн
Һүрхэй мөөрөөшэ.
Зонгүй һамган
Зорёоп уряаша.
Үгэгүй басаган
Үгэлжэ уряаша.
Хүсэжэ ядаад хусаба,
Хүсөөдүй аад, хусаба.
Зуун түхэригтэй
ябанхаар,
Зуун нүхэртэй яба.
Боро даоаа дабаагүй,
Буруугай бэлшээри
үзөөгүй.
Газар дуулаг,
Гахай шагнаг.
Нягаһынь аршанаб
гээд,
Нюдынь тэнэлбэ.
Нугаһынь алдаашье наа,
Нуурынь тудаба.
Гансаһаа газар дүүрэхэ,
Хоёрһоо хото дүүрэхэ.
Янгир ямаае
Тэмээн болгобо.
Бүлэ хүн
Бөөрэһөө хүйтэн.
Хоёр хүн холошье наа,
уулзаха,
Хоёр модон ойрошье наа,
уулзахагүй.
Дулааншье наа, галтай,
Дурагүйшье наа, дуутай.
Үглөө эдихэ һүүлһээ,
Мүнөө эдиһэн уушхан
дээрэ.
Намар налагаршье наа,
саашаа,
Хабар хухншье наа,
наашаа.
Һула табиһан һур,
Дэмы табиһан дээһэн.
Үглөөнэй дулаан
үдэртөө туһагүй,
Үхин хүн аба, эжыдээ
туһагүй.

П. Б. БАЛДАНЖАПОВАЙ суглуулбариһаа.

Евгений Вахтанговай нэрэмжэтэ театр Джеромо Килти гэгшын «Милый лжец» гэһэн зүжэгые табижа, театрта дуратаншуулай зурхэ сэдьхэлые хүлгүүлэн баясуулба. Хоёр үйлэтэй шог зугаата энэ зүжэг соо Джордж Бернард Шоу актриса Патрик Кэмпбел хоёрой бэшэг бэшэлсэһэн түүхэ харуулагдана. Дэлхэйн суута хүнүүдэй рольнуудта Юлия Борисова, Василий Лановой гэгшэд наадаба.

Театрта дуратайшуул бүри далаад онуудта энэ зүжэгэй Моссоведэй нэрэмжэтэ театрта, МХАТ-та табигдаһые мүнөөшье болотор мартадаггүй.

Ангелина Степанова — Анатолий Кторовой, Любовь Орлова, Ростислав Плятт гэгшэдэй байгуулһан образууд театрай түүхэдэ батаар ороһон гээшэ.

Бернард Шоу бүри дунда үеын наһатай байхадаа, театрай одондо дурлажа, 40 жэлэй туршада бэе бэедээ бэшэлсэһэн түүхэ энэ зүжэг соо домоглон харуулагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Юлия Борисова — Патрик Кэмпбел, Василий Лановой—Джордж Бернард Шоу.

ИТАР—ТАСС-ай фотохронико.

...ИТАР·ТАСС-ДЭЛХЭЙ ...ӨӨДЭР

ТОКИО.

Атомна энергиин талаар уласхоорондын агентствэһээ дары түргэн гараха туһайгаа Хойто Корей соносхобо. КНДР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын албата түлөөлэгшын Пхеньянда соносхоһон декларацы соо эпээн тухай хэлэгдэнэ.

ПЕКИН.

Байгша оной июнин эсэс багаар КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьерэй орлогшо, гадаадын хэрэгүүдэй министр Цянь Цичэнгин Москва ошоходо, Россин-Хитадай гүрэнэй баруун талын хилэ тухай Россин Федерацы болон КНР хоёрой хоорондохи хэлсээн баталагдаха юм. Россин Федерациин, Казахстан Республикын, Кыргызэй Республикын, Таджикистан Республикын болон КНР-эй правительствануудай делегацинуудай хоорондохи хөөрэлдөөнүүдэй үедэ хилэ тухай хэлсээнүүдэй проектнүүдые зохёон найруулха талаар ажалша бүлэгэй табадахи заседани дээрэ иигэжэ хэлсэһэн байна.

ВАШИНГТОН.

Россин Президент Борис Ельцин энэ жэлдэ Холбоото Штадуудта ошохоор түсэблэнэ. Эдэ хоёр ороной Президентнүүдэй телефоноор хөөрэлдэхэ үедэ энэ асуудал шиидхэгдэһэн байгаа гэжэ Сагаан байшангай пресс-секретарь Ди Ди Майерс мэдээсэнэ.

Б. Ельцинэй США ошохо үдэр мүнөө дээрээ тодорхойлогдоогүй, гэбэшье намартаа ошохо бэзэ гэжэ багсаамжалагдана.

УЛААН-БААТАР.

Россин хилэ сахидаг сэрэгшэдэй һайндэрэй урда тээ гүрэнэй хилэнүүдые бэхижүүлхэ тухай Россин Президент Борис Ельцинэй мэдүүлгые Монголдо дуратайгаар угтан абаһан байна. Экономическа ба эрдэмэй-техническэ харилсаануудай талаар Монгол-Россин правительстванууд хоорондын комиссиин харюусалгата секретарь П. Энхбаяр «Арадын эрх» газетэдэ интервью үгэхэдөө энээн тухай хэлээ һэн.

Монгол-Россин хилэ хамгаалха, эмхи гурим сахиха ба аюулгүйе хангаха хэрэгые бэхижүүлхэ хараатай бүхы асуудалнуудаар хоёр талын һүүлэй үедэ горитой ажал ябуулаашье һаань, шиидхэгдээгүй асуудалнууд үшөө олон байна гэжэ тэрэ хэлэбэ. Мүнөө эндэхи бүхы хилэ дээрэ зоной ябадаг 40 шахуу пункт хүдэлнэ. Гэхэтэй хамта аха дүү ороноудай хилэ сахилга мүнөө дээрээ һуна байна гэжэ П. Энхбаяр тэмдэглэнэ. Монгол-Россин хилын Тувагай участок илангаяа һанаа зобооно. Гурим эбдэһэн бүхы ушарнуудай 45,1 процентнь тэрэ участогта хүртэдэг юм.

ПАРИЖ.

Чернобылиин атомна электростанциие хаахын тула 12 миллиард франк мүнгэн хэрэгтэй болохо. Тиин ураскоорондын хамтарал, нэн түрүүн Европын оронууд энэ асуудалай «гуманитарна ба экономическа талаар шухала байһые» хараада абан, 3—4 жэлэй туршада эды шэнээн мүнгэ һомолхо арга тай гэжэ Францийн гүрэнэй компаниин Президент Жиль Менаж тэмдэглэнэ.

Чернобылиин АЭС-ые хааха хэрэгтэй, «гэбэшье Украинада таарамжатай арга түхэлнүүдые хэрэглэн, энэ ажал ябуулха шухала» гэжэ тэрэ тоолоно. Һаяхан энэ асуудал зүбшэн хэлсэһэн Европын комисси тус зорилгонуудта 1,5 миллиард доллар (8 миллиард франк) һомолхоор бэлэн байһан тухайгаа мэдээсээ.

КАНАДА.

Сүлөөтэ худалдаа наймаанай Хойто Америкын зоно Канада, Мексикэ, США гэһэн энэ зонодо ородог гурбан гүрэнүүдээр хизаарлаха ёһогүй. Тэрэ дэлхэйн бүхы бусад оронуудта үүдээ сэлихэ ёнотой гэжэ Канадын худалдаа наймаанай министр Рой Мкларен тэмдэглэнэ.

Гурбан гүрэнэй хоорондохи худалдаа наймаанай бүхы бэрхэшээлнүүдые болон тамнуужанине удаа дараалан үгы хэхэ гэжэ хараалһан энэ зоно тухай хэлсээн «ямаршье ороной худалдаа наймаанай сүлөөтэ болохын түлөө ажал ябуулдаг зорилготойгоор эмхидхэгдэхэ эблэлэй гол хуби боложо магадгүй» гээд тэрэ тэмдэглэһэн байна. Эндэ Чили, Сингапур, Австрали, Шэнэ Зеланди, Урда Корей түрүүшын ээлжээндэ табигдахаар байна.

Гэбэшье тус зоные һаяар иигэжэ үргэдхэхын аргагүй гээд газетэнүүд мэдээсэнэ. Тиигээшье наань, Канадын, Мексикын ба США-гай түлөөлэгшэд энэ асуудал зүбшэн хэлсэжэ эхилэнхэй. «Энэ зоно эмхидхэгдэнээр табан һара болоо, гэбэшье Канадын—Америкын худалдаа наймаанай харилсаануудта арсалдаата асуудалнууд улам олошорно. Булад, модо, шэнниисэ, пивэ ба гахайн мяха худалдаха асуудалнууд тэдэнэй тоодо ороно» гэжэ «Уолл-стрит Джорнал» газетэ тэмдэглэнэ. США ошоһон Канадын министр американ бизнесменүүдтэй энээн тухайл гол түлэб хөөрэлдэхэ байна.

ИТАР—ТАСС.

Номой таг

БУРХАН БАГШЫН ҺУРГААЛ ТУХАЙ

Москватай «Единство» хэблэл англи хэлэн дээрэһээ оршуулжа, Ошо гэжэ авторай «Будда: пустота сердца» гэһэн номые 5 мянган хэһэгээр барлан гаргаба.

* * *

Кызылэй «Новости Тувы» гэһэн бага предприяти О. Хомушку гэжэ авторай «Будда: жизнь, вероучение» гэһэн номые түбэд болон ород хэлэн дээрэ 3 мянган хэһэгээр хэблэнхэй.

* * *

Уласхоорондын «Мир через культуру» гэһэн эблэлэй хэблэлдэ (Москва) XIV Далай-ламын «Доброта, чистота помыслов и проникновение в сущность» гэжэ ном барлагдаа. В. Андросов энэ номые ород хэлэн дээрэ оршуулаа. Үндэр түрэлтэ XIV Далай-ламын бэшэһэн ном 10 мянган хэһэгээр хэблэгдэһэн байна.

* * *

Анагарика Говинда ламын англи хэлэн дээрэ бэшэһэн «Психология раннего буддизма. Основы тибетского мистицизма» номые оршуулаад, «Андреев и сыновья» гэжэ Санкт-Петербургын номой хэблэл 5000 хэһэгээр барлаба. Зүүн зүгэй литература, соёл, шажан тухай хөөрэнэн «Мудрость веков» гэһэн нитэ гаршаг доро энэ ном хэблэгдэһэн байна.

* * *

«Наука» гэһэн хэблэлэй Бүхэроссин нэгэдэлэй бүридэлэй «Восточная литература» гэдэг фирмэдэ А. Сафроновагай «Буддийская сангха Гири Ланки. Конец XXVIII—начало XX веков» монографи хэблэлдэ бэлдэгдэжэ гараба.

* * *

Санкт-Петербургын «Сердце» гэһэн хэблэлдэ Е. И. Рерихэй «Основы буддизма» ном 20 мянган хэһэгээр барлагдаба. Энэ ном «Жизнь и Учение Будды» гэһэн хөёрдохи гаршагтай юм.

Соёлой һонин

ҮНДЭР ҮҮРГЭНЬ ҺАЙХАН ДАА!

Ниислэл хото Москваһаа баяртай мэдээсэл дуулгадаа. Россин Президент Б. Ельцинэй барлигаар гүрэнэй буряад драмын академическэ театрай артистка, Буряадай арадай артистка Ц. У. Уладаевада Россин Федерациин габьяата артисткын үндэр нэрэ зэргэ олгогдобо.

Манай республикын театрта дуратайшуул бэлигтэ артисткын уянга һайхан дуунуудые, ялас гэмэ драматическа образуудые мүнөө ойндоо элихэн оруулна ёнотой. Үшөө 50-яад онуудай тэнгээр драматург Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэһэн зүжэгтэ Буряадаймнай суута артистнар Н. Гендунова, Ч.-Н. Генинов, В. Халматов, С. Рабсалов, Ж. Иванов болон бусадтай суг хамта наадажа, Гэрэл гэжэ залуухан басаганай образые тодо һайханаар байгуулһаниинь мартагдаха аал?

Тэрэ гэһэн сагһаа Ц. У. Уладаева түрэл театрайнгаа тайзан дээрэ хэды олон зүжэгүүдтэ хабаадалсажа, үе сагайнгаа эхэнэрнүүдэй сэдьхэл дэлбэлэн харуулжа, Буряадай искусствада нилээд ехэ хүбитаяа орууллаһан юм. Буряадаймнай радиогооршье уран дууша артисткын ирагүй хоолой түрэл арадайнгаа уянгата дуунай нугалбари зэдэлүүлжэ, олон түмэнэй зүрхэ сэдьхэл баясуулан байдаг гээшэл.

Үндэр нэрэ зэргээрнь хүндэтэ Сэрэмжээ Уладаевнагаа халуун зүрхэнһөө амаршалаад, амжалта түгэс ажалаараа түрэл арадайнгаа искусствада үшөө ехэ үүргэ дүүргэжэ байхыень олониитэ уншагшадайнгаа зүрһөө үреэе!

М. БАТОИН,
манай корр.

АРАДАЙ АРТИСТКЫЕ АМАРШАЛБА

Һаяхан Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театраи тайзан дээрэ Гүрэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин концертые хүтэлэгшэ, Буряад Республикын арадай артистка Людмила Бадарханова-Халбаевагай зохёохы ажалай 40 жэлэй ойдо, Гэр бүлынь уласхоорондын жэлдэ зорюулагдаһан тоосоото үдэшэ үнгэргэгдэһэн байна.

Концертын түрүүшын хубида Людмила Федоровнагай бүлын гэшүүд—тус ансамблиин артистнар Капитон Халбаев, басаган, хүрьгэниинь—Марина болон Баатар Сандановтан хабаадажа, уран бэлигээ дэлгэбэ. Республикын габьяата артист Капитон Халбаев Марина басагантаяа буряад хатар зохидоор гүйсэдхөө. Артистнууд Марина болон Баатар Сандановтан Хойто зүгэй хатар шадамар бэрхээр хатаржа, харагшад халуун альга ташалгаар угтаа. Тэдэнэй хүбүүн Сережа түрэлэйнгөө басаган Ксенитэй мүнөө үеын «Рэп» хатар гоёор гүйсэдхэжэ, эндэ сугларагшадые баясуулба.

Энэ үдэшын гол героиня болоһон, гоё һайханаар хубсалһан Л. Бадарханова-Халбаева гансашье концертые бэрхээр хүтэлэгшэ бэшэ, мүн бэлигтэй дуушан гэжэ энэ түрүүшын хубиие хүтэлбэрилһэн Россин габьяата артистка Клавдия Шулунова мэдээсээд, артисткын зохёохы ажалай намтартай танилсуулһан байна. Эдэ үгэнүүдыень гэршэлһэн Людмила Федоровна энэ үдэшэ олон дуунуудые бэлэглээ. Һайхан хоолойтой дуушан гэжэ зарим зон мэдэхэшьеүй байгаа хаш. Илангаяа Б. Балдаковой олондо мэдээжэ «Шамхандаа» гэһэн романс, А. Андреевэй «Дуулим таладаа...» гэһэн дууе арадай артистка аргагүй гоёор дуулажа, шагнагшадай зүрхэ сэдьхэл доһолгобо, «Гоё» гэһэн үгэнүүд зал соohоо дуулдаба.

Суг дууладаг байһан Клавдия Подглазоватай хамта артистка шогтой хүхюун ород дууе хангюурдаба. Энэ концертдэ хабаадаһан СССР-эй арадай артист Дугаржаб Дашиев тус ансамбльда зохёохы ажалаа эхилһэн хадаа артисткые халуунаар амаршалжа, бэлэг дуунуудаа зорюулба. «Олон артистнуудтай шагнагшадые танилсуулһан, олон жэлдэ концертые хүтэлһэн Людмила Бадарханова-Халбаева энэ үдэшэ Балдаковой хүндэ хүшэр романсые ухаангүй гоёор дуулажа бахархуулаа, бэлигтэй дуушан байһанаа гэршэлээ. Иимэ арюухан сэбэр зандаа байна. Тиигээдшье хүтэлэгшэһөө концертын амжалтын хахад хүби дулдыдадаг шуу. «Я встретил Вас» гэһэн романс зорюулнаб...» гэжэ СССР-эй арадай артист омогорхон хэлээ һэн. Удаань Дугаржаб Дашиевтай хамта зал соо һуугшад олон дуу дуулаа.

Арадай артисткые халуунаар амаршалһан суг хүдэлдэг нүхэдынь эгээл эрхим номернуудаа тоосоото үдэшэ дээрэ харуулһан байна. Ятаг дээрэ наададаг бүлэг (хүтэлбэрилэгшэнь — Буряад Республикын арадай артистка Светлана Батуева), монгол артистнууд Очгэрэл, Энхтувшин, мэдээжэ дуушад Дарима Дугданова, Аюша Данзанов гэгшэд концерт хабаадажа, бэлиг шадабаритаяа танилсуулба. «Байгал» ансамблиин алтан жасада орохон ород, хальмаг хатарнууд энэ үдэшые шэмэглэбэ.

Тоосоото үдэшын түгэсхэлдэ Л. Бадарханова-Халбаевада республикын Министрнүүдэй Советэй Хүндэлэлэй грамотые соёлой министр Н. Ю. Мадуев баярай оршон байдалда барюулба. Энэ үдэшэ филармониин директор Г. П. Кулагина, суг хүдэлдэг нүхэдынь, түрэлхидынь, бусад хүнүүд бэлиг талаантай артисткада бэлэг-сэлэгүүдые, баглаа сэсэгүүдые барюулһан байна.

«Һунгалтын урда сүлөөгүй байһан гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд энэ тоосоото концерт-үдэшэдэмни ерэгүйнь голхормоор. Зүгөөр энээндэ һаатангүйгөөр намайе, манай коллективые хүндэлжэ ерэһэн танда, шагнагшадта, үнэн зүрхэнэй баярые хүргэнэб. Таанадта, гэр бүлэдэтнай элүүр энхэ, амжалта түгэс ябахыетнай хүсэнэб»,—гэһэн үгэнүүдээр арадай артистка тоосоото үдэшээ түгэсхэбэ.

Б. ОРБОДОЕВА.

Сонсгэр экран

«Останкино» канал. 10.20— Мультфильм. 10.30 —«Дикая роза» — фильм. 11.00 — Пресс-экспресс. 11.10— Футболоор дэлхэйн чемпионат. Германи —Испани. 12.10—«Седьмое небо». 13.00 — Шэнэ һонин. 13.25— Футболоор дэлхэйн чемпионат. Нигери — Болгари. 16.00—Шэнэ һонин. 16.25—Олзын хэрэг эрхилэгшэ. 17.00 — «Деловой вестник». 17.10— Һананагүш, нүхэр? 17.55 — Таанадтаа— ветеранууд. Концерт. 18.10 — «Летающий дом». 18.40—«Мир» гэһэн телерадиокомпаниин дамжуулга. 19.00— Шэнэ һонин. 19.25 — Миниатюра. 19.45— Азбука собственника. 20.20— «Дикая роза» — фильм. 20.55— «Актерские фронтовые бригады». 21.40— «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 22.00—Шэнэ һонин. 22.30— Монолог. 22.40 — «Солдаты» — фильм. 00.40— П. И. Чайковскийн нэрэмжэтэ уласхоорондын Х фестиваль. 01.00— Шэнэ һонин. 01.25 — Пресс-экспресс. 01.35— Футболоор дэлхэйн чемпионат. Германи—Испани.

Республикын байгуулагдаһаар 71 жэлэй ойе угтуулан

ЗАЛУУШУУЛНАЙ ХАЛАН АБАГ ЛЭ!

Манай монгол туургата зоной түүхэдэ элдэбын наадан олон байһан: бүхэ барилдаан, һур харбаан, бай харбалга, бөһэ буляалдаан, мори урилдаан гэхэ мэтэ. Эдэ наадануудсоо бүхэ барилдаан онсо һуурн эзэлнэ.

Барилдаашад ба хүсэ шадал ехэтэйгээрээ шалгарһан зон үеын үедэ мартагдадагүй, үльгэр домог болгон дамжажал ябадаг.

Миниий үбгэн аба аргагүй хөөрүү хүн һэн, үбгэд, хүгшэдэй ороходо, хөөрэхэ юумэеэ заал һаа олоод лэ байха.

Хэдэн үеын саана манай нютагта Бабжа гэжэ тусгаар хүсэтэй хүн байгаа, энэ хүниие Бабжа баатар гэдэг һэн ха.

Баруун зүгэй хүсэ ехэтэй нэгэ хүн Бабжа баатартай хүсөө туршаха зорилготой һурагшалһаар оложо ерээд, Бабжые хаанаһаа олохобиб гэһэниинь, тэрэ Бабжа өөрөө байһан тула сабшажа байһан нойтон хуһаараа тээ тэндэ байдаг гээд заахадань, барилһан хуһанһаань шүүһэн гоожожо байһан юм гэдэг. «Һайн даа» гээд мориёо эрьюулжэ байхадаа, тэрэнээ хоёр хүлөөрөө хабшан гэхэдэнь, морииниинь инсаглаад шээһээ алдажа байһан юм гэлсэдэг һэн.

Эдэ хоёр бүхэшүүл хүсэ шадалаашье туршангүй, бэе бэедээ халдангүй, ерэгшэнь бусашаһан түүхэтэй.

Манай Хёлгын хойто үбэрэй Гутай нютагта Халзан бүхэ тухай баһал олон ушарнуудые хөөрэлдэгшэ һэн. Шэбэртын зүүн бэеын харгын хажуудахи томо шулууе Заганай дабаанһаа үдьхэлөөд асарһан, хажуудань хэбтэһэн заахан шулуу хонгордоohоо асарһан гээд хөөрэлдэхэ. Тэрэ заахан шулууень үргөөд даахагүй байгаа бэлэйб.

Баһа нэгэ иимэ ушар тухай. Халзан бүхэ баруун нютаг руу зунай ехэ найр нааданда ошожо барилдахадаа, гиилэ диилэһээр хоёр хүн үлэһэн байба. Тэрэ бүхэнь барилдажа эхилхэдээ, амин газарьень бажуугаа гэхэ. Таби гэжэ аргадахадань, яашье табижа үгөөгүй ха. Тиихэдэнь сайд ноёдто хандахадань, «дурраа мэдэгты» гэһэн гэдэг.

Халзан бүхэ аргаа барагдахадаа, гурбан хабһыень хүү татажа, тэрэ бүхэеэ алаһан юм гэлсэдэг.

Халзан бүхэ бусажа ябахадаа, өөрынгөө дабаан дээрэ гараад, харгын хоёр тээ ургажа байһан хуһануудые татажа бүгтэрүүлэн, зангидажа орхёод, «Манай түрэл гарбалда хүсэтэй хүн бү түрэг» гэжэ тангариг үгэһэн гэдэг. Гэртээ арайхан голтой ерэхэдэнь, хүбүүниинь үхэшэһэн, өөрөөшье шээһээ хаагдажа, үни болонгүй тагаалал болоһон байна. Халзан бүхын сээжэ соонь үнэгэн түрэһэн, мүнөөшье болотор үнэгэтын хүнды гэлсэдэг. Гутай нютагай далаяа хүрэжэ ябаһан минии үеын үбгэн Шагдарай Цыденоржо Халзан бүхэ тухай нигэжэ хөөрөө һэн: «Энэ манай уг гарбалай хүн байһан юм. Табиһан тангариһаань хойшо түрэл отогтомнай тиимэ ехэ хүсэтэй хүн нээрэшье түрөөгүй юм гээд манай эсэгэ нэгэтэ бэшэ хөөрэжэ байгаа һэн».

Гушад уг гарбалай һүбэгтэ нютагай Хухюуртын дасанай габжа лама Божэ тусгаар хүсэтэй барилдаашан байһан юм. Энэ хүн тухай гансашье нютагаарнай бэшэ, холо ойгуур алдар соло үльгэр туужада тараһан байха.

1945 ондо ашабагад гарбалай Хаяа нютагай суута барилдааша Гомбын Лубсантай (нютагтань Боргой Лубсан) танилсаһан хүм. Энэ хүн иигэжэ хөөрэһэн юм:

— 1920-ёод оной эхеэр Сонгоол дасан шэнээр баригдажа, дасанай арамнайлган боложо, аргагүй ехэ наада зугаа болоһон юм. Энэ ехэ нааданда бүхэ барилдаан гол һуури эзэлээ һааб даа.

Сэлэнгэһээ, Мухар-Шэбэрһээ, Шэтын областьһоо, хяагтыхид, Монголһоо консулой ород бүхэшүүл болон бэшэ, бэшэ нютагуудһаа 100 холо гаран барилдаашад сугларжа. хоёр үдэрэй туршада хүсэ шадалаа туршаһан юм. Би тэрэ үедэ заа зуу барилдажа эхилһэн, 16—17 хүрэжэ ябаһан залуу хүбүүн, аргагүй анхаралтайгаар хараһан хүм. Манай нютагай Божэ, сонгоол гарбалай Шаргалжан нютагай Арааха бүхэ гэгшэд илажа, тулалдаха болобо.

Божэгэй барилдахые харахадам, бүхэшүүлэй хоёр гар барихадань, хүдэлжэ шадахала болино хэбэртэй, газаа дэгээ хээд мушхахадань, унашаха байһан юм. Харин түгэсхэлэй уулзалгада Арааханй унагаагаа һэн. Божэ олон жэлдэ заралгада ябаһанаа жараад оноор бусажа ерээд ябахадаа, иигэжэ хөөрэжэ байгаа һэн:

— Сонгоол дасаниие арамнайлгада барилдахадаа, нютагайнь хүбүүн Арааханай тулалдаха болоод байхадаа, манай Хухюуртын дасанай шэрээтэ Абида ламхай нютагай хубүү шоройдуулжа болохогүй байха, ойлгоорой гэһэн захяагайнь ёноор үбдэглэлсэжэ үгэһэн хүм. Хойгуур заралгада ябахадаа, хүсэ шадалаа мэдүүлхэгүй гэжэ ороолдоошье һаань ноёд һайд, хүн зон мэдээ. Абарга ехэ хүсэтэй байһандаа хүн зондо ялала хүндэтэй ябажа, нютагаа бусажа ерээ.

Дээрэ дурсагдаһан Боргой Лубсан Хяагтын аймаг соо хэдэн дахин түрүүлжэ гараһан түүхэтэй. 1938 ондо Буряад Республикын 15 жэлэй ой һайндэртэ барилдахадаа, хоёрдохи һуури эзэлһэн юм.

1948 ондо республикымнай 25 жэлэй ойн һайндэртэ шэнээр баригдаһан стадион дээрэ болоһон барилдаанда бишье хабаадаха азатай байһан хүм. Бүхэли үдэр зуугаад барилдаашадай шанга тулалдаанай дүнгөөр гурбан барилдаашад илажа гараһан юм. Республикын табадахи чемпион болоһон Зэдын аймагай Цыдыпов, Хяагтын Будаев, манай нютагай хубүүн Степанов гэгшэд түгэсхэлдэ гараа һэн.

Эдэ гурбанда жээрэб татуулһаниинь Степанов Цыдыповтэй барилдажа, ехэ хүлһэсэ гаргажа, суута барилдаашаниие унагаажа, стадионой зоной хүхижэ, баярлажа байһые һаяхан хараһан мэтэ шэнгеэр шэхэндэм суурьятан байдаг лэ. Наяад оноор Хайрангын үбэрэй Яхуунтан угай Константин Бадмаев баһал хөөрдохёо абсолютна чемпион ябаһан түүхэтэй.

Михаил Трапезников Дугар Цыденжапов хоёр таби гаран онуудта залуушуулай дунда буряад барилдаагаар республика соогоо түрүүлһэн габьяатай.

Дасанай найр зунай һарын тэндэ боложо, хоёр можо болонхой, аргагүй һонирхолтойгоор үнгэрдэг байгаа.

Баруун можодо Баруун Хуасай ба Гушад, Зүүн-Бодонгууд, Обор, Үнгөө ородог һэн.

Хоёр талаһаа хэлсээнэй ёноор 30—30 гү, али 40—40 бүхэ тулалдадаг бэлэй.

Манай можынхид ехэнхинь Гутайн бүхэшүүлтэй барилдадаг байһан юм.

Бүхэ Бадма, Бадуниин Дугар, Бөөгэй Дарма, Доржын Манибадар, Дашиин хубараг, Бааджин Бата, Данзан Жабаадай, Доржын Базар, Будажабын Шираб гэхэ мэтэ.

Зүүн можоһоо голдуу Шанагын барилдаашад ородог байгаа. Бүхэ Доржо, Шойсоронхай, Дондогой Ширэб, Цыренэй Морхо, Шогжын Самбу, Ошорой Батамунхэ болон бусад барилдажа, хүн зоноо баярлуулдаг бэлэй.

Дайнай хойто жэлнүүдтэ ябала гоё, бэрхээр барилдадаг хубүүд олон байгаа. Бодонгуудһаа Индигын Балжуудай, Жабаадай Батууха, Цырендоржын Бадмацырен, Бадмын Чимит, Ошорой Агбаан; доодо үеынхид Дугарай Бата, аха дүүнэр Дабдан, Миша, Дэлгер Балдановуд.

Дабаатынхид: Базарай Юмжаб, Степан Степанов, Михаил Трапезников, Бата-Мунхэ Бальжинимаев; Шэбэртэһээ: Цыренэй Цыбикмит, Цыбигэй Жамьян, Шагжын Мүнхэ, Напи Ошор; доодо үеынхид: Пүрбын Валентин, энэ хүн шэнги гоёор, шадамараар барилдаха барилдаашадые хараагүйб. Сабшаха, татаха, ашаха, буруу хараха, газаа, досоо дэгээ хэхэдээ, сахилгаан түргэн һэн. Мэдээжэ уран зохёолшод Цырендондок Хамаев, Дондок Үлзытуев ябала эдэбхитэй, амжалтатай барилдадаг байһан юм. Гутайнхид; Манибадарай Раднажаб, Дашасэрэнэй Сандак, Гармажабай Бадмуудай, Цыренэй Цыдыб, Балжанай Гонгор, Балданай Бадма, Данзаа Дамби, Ара-Хэрээтын Рабдан Бадмаев, Илья Зандаков гэгшэд нэгэтэ бэшэ аймагайнгаа «Сурхарбаанай» барилдаган габьяатай. Бэшүүрһээ В. Зорин оло дахин шүүһэн юм.

Далаад онуудай тэн багта залуушуулай спортын һургуулиин зүгһөө хэдэ хэдэн һургуулида барилдаанай секциүдые нээжэ, олон залуу барилдаашад гаража эхилээ бэлэй. Потанинай һургуулиин эдэбхеэр манай нютагай хүбүүн, буряад литературын үндэһэ һуури табигшадай нэгэн Ц. Доной шанда хүртэхын түлөө барилдаан үнгэргэгдэдэг. Энэ мүрысөөн республикын удха шанартай байһан юм. Энэ мүрысөөндэ Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Улаан-Удын командануудсугларжа, гоё һайханаар барилдажа, нютагтаа барилдаанай бадаржа байһые ой ухаандаа хадуужа, ехэл баяртай ябагша бэлэйб.

Далаад онуудай һүүл багта ган гасуур ушаржа, хүдөөгэй байдал аргагүй хүндэ байһан, хүндэ хүшэошье һаань, манай совхозой директор байһэн Түнхэн нютагай хубүүн, Намсарай Балданович Манзаев найма мянган түхэригөөр барилдаанай хибэс (мүнөөнэйхеэр найма миллион), абажа үгөөд, иигэжэ хэлэһыень һанаанһаам гарадаггүй: «Эрэ хүн дүшэ, таби хүрэтэрөө барилдажа болохо байна, энээнһээ ондоо гоё спорт үгы гэжэ һанагшаб. Иигээд лэ хүсэтэй, бэлиг шадабаритай хубүүдые олошоруулыт!».

Наяад онуудай тэн багаар аймагай спортын һургуулиин барилдаанай секци хаагдажа, барилдаан жэлһээ жэлдэ һүнэжэ эхилээ бэлэй. Эндэ барилдаха хубүүд үгы болошоо. Аймагай түбтэ «Сурхарбаанай» болоходо, барилдаан ёһын тэдысэ, найрай дүүрэхэ багта, шэгнүүр бүхэнэй гурбадүгбэн хүн барилдаа дэг болонхой.

Март һарын [illegible] най аймагта ба[illegible] дсі хубүүн Бо[illegible] повтай районд[illegible] та барилдаша [illegible] даевай мүрысөө[illegible] хаһамнай Шэб[illegible] гуудһаа, А[illegible] Охин-Булагһаа, [illegible] хиргааһаа ерэ[illegible] мэдүүлжэ ябала[illegible] луулаа.

Үшөө нэгэ ба[illegible] хэдэ, районоймн[illegible] най гулваагай о[illegible] Брызгалов, һур[illegible] гай түлөөлэгшэ [illegible] ев ба районоймн[illegible] комитедэй дарга [illegible] валов гурбантай [illegible] «Шэнэ жэлэй [illegible] һургуулинуудта [illegible] секциүүдые н[illegible] рилдаанай т[illegible] спортивна һургуу[illegible] мэришэдые боло[illegible] шүүлые суглуу[illegible] рэлдөө хэхэбди[illegible] дуулһаниинь һаг[illegible]

Би эрэмдэг бэ[illegible] дэхи группын и[illegible] Спортдо, иланга[illegible] да дуратай дэрэ[illegible] лэ барилдаа оно[illegible] би. Һаяшаг гене[illegible] новай дурасхаалаг[illegible] тэхын түлөө [illegible] мүрысөө харагдаа[illegible] Россин талбяата [illegible] лерий Николаевич [illegible] зэргэлжэ һуутарай[illegible] даевта ямар сэгэ[illegible] та гэжэ асуубаб.

— Бүхы дэлхэй[illegible] най түүхэдэ 37—3[illegible] тулалдаһан имэ[illegible] тэтэй барилдаашад[illegible] Дэлхэйн барилдаа[illegible] онсо һуури эзэлэ[illegible] дэлхэдэ буряад [illegible] нэрэ түүхэдэ үльгэ[illegible] ложо бадархань [illegible] гээд урин зохид[illegible] байгаа һэн.

Борис Дугданов[illegible] жэшээтэр залуу[illegible] барилдаагаа хаяа[illegible] һа, ехэ амжалт[illegible] бү орлит, бү хаа[illegible] ураалнаб.

Эдахи үй республ[illegible] дэлһөөр ойн бая[illegible] наадан дээрэ тоо[illegible] суурхуулжа ябадаг[illegible] най олороо ер[illegible] өөһэдынгөө дүй дү[illegible] до харуулдаг бол[illegible]

Б. ЦЫРЕНЖ.

Буряад ороной солото спортсменүүд

АЛТАН ГАНЖАРТА ПРАГАДА

Надежда Виноградова-Мироманова хадаа манай Буряад ороной солото спортсменүүдэй нэгэниинь болоно. Тэрэ имагтал үндэр үрэ дүнгүүдээрээ бэшэ, харин туйлаһан амжалта илалтануудаараа түрэл тоонто нютагаа бүхы дэлхэй дээрэ алдаршуулан суурхуулаа.

Хүдэр шамбай бэетэй басаган Баргажанай-Адагай дунда һургуули дүүргээд, 1975 ондо Буряадай багшанарай институтдай физическэ хүмүүжүүлгын факультедтэ һурахаяа ороо һэн. Һургуулида һуража байхадаа үндэр сэбэр бэетэй Надя басаган урилдахадаашье, харайхадаашье, шэдэхэдээшье хүнэй хойно гарадаггүй бэлэй. Эгээл эндэ залуу басаган «Трудовые резервы» бүлгэмэй ахалагша тренер Борис Васильевич Миромановтай уулзажа, һорилго хэжэ захалба. Надя «спортын хатанай» олон зүйл эрхилээ. Ажалша бэрхэ, үгэ дууламгай басаган хоёр жэлһээ халта үлүү саг соо һуралсал һорилго хэхэдээ, үндэр үрэ дүн туйлажа, «Трудовые резервы» бүлгэмэй Россин советэй мүрысөөндэ онсо шалгаржа, СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргээ һэн.

Энэнь гансал өөртэнь бэшэ, мүн тренертэньшье хүлеэгдээгүй ушар болобо. Тиигэжэ Надежда Виноградова-Мироманова 1979 онһоо 1989 он болотор СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ орожо, олохон ехэ ехэ мүрысөөнүүдтэ хабаадан, республикынгаа, Россин Федерациин, Совет ороной нэрэ хүндые амжалтатайгаар хамгаалһан юм.

Хүнгэн атлетикын олон зүйл хубила хубилһаар, эхэнэрнүүд түрүүшээр табан, саашадаа зургаан, долоон зүйлөөр хабаяа туршадаг болоо һэн. Эсэсэй эсэстэ дабалтануудтай 100 метртэ, 200 метртэ, 800 метртэ урилдаан, утые ба үндэрые харайлга, ядро түлхилгэ, жада шэдэлгэ «спортын хатанай» олон зүйлдэ оруулагдаг болоо бэлэй. Эгээл дүтын зайда Надежда Мироманова 11,2 секунда саг харуулһан, 800 метрые 2 минута 05,72 секунда соо таталһан юм. 6 метр 72 сантиметртэ утые, 180 сантиметр үндэрые харайһан байгаа. Эдэ үрэ дүнгүүдынь арбаад жэл соо ойроо хүртэлгүй, республикын рекорднууд гэжэ тоологдожо байнаар.

1981 он Н. Миромановада илангаяа урагшатай байба. Энэ жэлдэ тэрэ хүнгэн атлетикын долоон зүйлөөр 6212 очко абажа, дэлхэйн рекорд тогтоогоо һэн. Эндэ тиихэдэ СССР-эй болон ГДР-эй спортсменкэнүүд онсо шалгардаг бэлэй. Стендтнэрэй бүхэдэлхэйн нааданууд—Универсиада Румыниин нииислэл Бухарест хотодо үнэргэгдэжэ, Надя хоёрдохи һуури эзэлээд, мүнгэн медаляар шагнагдаа һэн. Удаань Англиин Бирмингем хотодо Европын Кубогта хүртэнэн юм.

Хойто жэлынь СССР-эй болон США-гай суглуулагдамал командануудай хоорондо үнгэргэгдэһэн нүхэд ёноной уулзалгада тэрэ илалта туйлаба. Кубин Гавана хотодо эмхидхэгдэһэн уласхоорондын мүрысөөндэ тэрэ РСФСР-эй Спортын комитедэй нэрэ хүндые хамгаалхадаа, түрүү һуури эзэлээ һэн. Эдэ бүхы мүрысөөнүүдтэ үндэр үрэ дүнгүүдые туйлажа, Надежда Мироманова уласхоорондын классай спортын мастерай норматив дүүргэһэн юм.

1984 ондо США-гай Лос-Анджелес хотодо болохо Олимпиин нааданууда бүхы дэлхэйн оронуудай спортсменүүд эршэмтэйгээр бэлдэжэ байгаа. Тиигэһээр байтар Олимпиада тушаа һанал бодол хубааран, хёмороо зуришэлдөөнүүд гаража, гол түлэб социалис оронуудай суглуулагдамал командануудай хабаадалгатайгаар «Хани барисаан-84» гэжэ уласхоорондын ехэ наадан Прагада үнгэргэгдэжэ, олон спортсменүүдэй урдаа табиһан уг зорилгонууд буруу һүрөө һэн. Теэд яахаб даа, Политигуудай спортдо хамааралга ходоо хангалтагүй үрэ дүнгүүдые асардаг гээшэ.

Алтан ганжарта Прага дэлхэйн олон оронуудай спортсменүүдые хүндэмүүшэ халуунаар угтаба. Нютагайнай басаган Надежда Мироманова СССР-эй суглуулагдамал командада оруулагдажа, энэ ехэ наадана хабаадахадаа, хүнгэн атлетикын долоон зүйлөөр мүрысөөндөө, 6354 очко абажа, хоёрдохи һуури эзэлээд, мүнгэн медаляар шагнагдаа һэн. Энэнь ехэ амжалта байгаа. Иимэ ехэ мүрысөөндэ шангай һуурида гараһанайнь түлөө тэрэниие СССР-эй Спорт. комитедэй хүндэлэлэй тэмдэгээр шагнаа бэлэй.

— Урданай архитектурын гоё һайхан барилганууда-раа, онсо өөрсэ угалза хээтэй байшан гэрнүүдээрээ, олон тоото һүмэнүүдээрээ алтан ганжарта Прага бидэнэй дура буляаһан, зүрхэ сэдьхэлдэмнай мартагдашагүй дурасхаал үлөөһэн байгаа. Гэбэшье Лос-Анджелеста болоһон Олимпиин нааданууд юундэшьеб ухааннаамни гарадаггүй. Тэндэ хабаадаа һаам, үрэ дүнгүүдни тад ондоо байхадаашье болохо һэн. Ушарынь юуб гэхэдэ, спортсмен бүхэн бүхы хүсэ шадалаа, хүсэл эрмэлзэлээ, юрэдөөл, бүхы наһаяа Олимпиин нааданууда зорюулдаг, элсүүлдэг. Тиимэһээ сэдьхэлээ ханангүй үлөө гээшэ гүб даа,—гэжэ Надежда Константиновна Мироманова мүнөө хөөрэнэ.

Саашанхи жэлнүүдтэ Надежда Мироманова һуралсал һорилгоёо һуларуулангүй, бүхэроссин, бүхэсоюзна, уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ горитой амжалта, илалта туйлаһан байгаа. Хоёр дахин ССР Союзай чемпионка болоһон юм. СССР-эй, Россин рекорд дүрбэ дахин шэнэлээ һэн. Эдэ бүхы амжалтануудайнгаа түлөө Н. Миромановa «Буряад Республикын физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан байгаа.

Мүнөө Надежда Константиновна «Россин эдир наһан» гэжэ спортын бүлгэмэй тренерээр хүдэлнэ. Тиихэдээ тэрэ олоной дундаһаа бэлигтэй бэрхэ хүбүүд, басагадые зүбөөр шэлэжэ олоод, шадамар бэрхээр һурган һоридог юм. Эдэнэйнь дундаһаа түрүүшын спортын мастер-нуудшье урган гаража байнхай. Жэшээнь, Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргэжэ байһан Наталья Чистякова 400 метрэй зайда урилдахадаа, мастер болоо һэн. Владимир Бородихин үндэрые харайлгаар спортын мастер болохые шармайн оролдожо байна. Тэдээнһээ гадна, урдаа табиһан ехэ зорилгоёо бэелүүлхэ арга шадабаритай үшөө хэдэн хүбүүд, басагад бин гээд тэмдэглэлтэй.

— Спорт гээшэ хүниие элүүр энхээр хүмүүжүүлхэ, хүсэл зоригынь хатуужуулха арга олгодог. Тиимэһээ спорт эрхилһэн хүн гажа бууруу ябадал гаргадаггүй байна. Энэнь физическэ культура болон спортын хүмүүжүүлхы удхань болоно гээшэ,—гэжэ Н. К. Миромановa мэдүүлнэ.

Ехэ спортдо туйлаһан амжалтануудтань, мүнөө тренерэй орёо хүшэр хүдэлмэридэнь тэрэнэй наһанай нүхэр—Россин Федерациин габьяата тренер, бүхэсоюзна категориин судья Борис Васильевич Миромановтай туһаламжа үзүүлжэ байдаг юм. Энэ эбтэй эетэй бүлэ хоёр үхибүүтэй. Боря хүбүүниинь хоёрдохи класс дүүргээ, Алена басаганиинь 6 һаратай боложо байна.

Ниитэ нэгэн ехэ уг зорилготой Надежда болон Борис Миромановтанай үшөө олон бэлигтэй бэрхэ хүнгэн атледүүдые һурган хүмүүжүүлжэ, спортын орьёл өөдэ дабшуулха байһаниинь дамжагүй.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

НАТАЛЬЯ СОЛОМИНСКАЯ хадаа Буряад Республикын мэдээжэ хүнгэн атледүүдэй нэгэниинь мүн. Баргажанай аймагта тоонтотой энэ басаган байгша ондо ехэ ехэ мүрысөөнүүдтэ хабаадахадаа, амжалта туйлаба. Марафоной урилдаагаар Пекиндэ үнгэргэгдэһэн эстафетэ дамжуулгатай «Экидем» гэжэ мүрысөөндэ России суглуулагдамал команда гурбадахн һуури эзэлээ. Эндэ манай республикын түлөөлэгшэд Наталья Соломинская, Анастасия Данчинова гэгшэд ехэ хубитаяа оруулба.

Һүүлээрнь марафоной хахад зайда урилдалгаар Адлер хотодо үнгэрэ[illegible] Россин чемпионда[illegible] ломинская илалта [illegible] Кроссой урилдаагаар [illegible] һарада Грециде үн[illegible] һэн дэлхэйн түрүү[illegible] эзэлхын түлөө мү[illegible] Россин эхэнэрнүүдэй[illegible] да түрүү һуури эзэ[illegible] гэжэ команда то[illegible] Наталья Соломинская [illegible] хэйн чемпионой нэ[illegible] дэ хүртэбэ. Байгша [illegible] Соломинская уласхо[illegible] классай Россин [illegible] мастерай норматив [illegible] һэн байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н[illegible] минская түрүүлжэ яб[illegible]

Ц. ЦЫРЕНЖАПО[illegible]

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (Редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет
Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2.50.96, приемныи — 2.54.54, редакторай орлогшонорой — 2.68.08, 2.62.62, харюусалгата секретарниг—2.50.52, секретариадай—2.66.76, таһагууд: ниитын-политическэ—2.55.97 (даагшань), 2.61.35, 2.56.23, социально-экономическа— 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2.34.05, 2.69.58; оршуулдын—2.60.91; корректорнүүдэй—2.33.61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2.35.95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3.42.19, Закамеискда—30.61.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2.49.94, бухгалтерь — 2.23.67, вахта—2.56.62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 6.363. Стереотипта тушаагдаһан саг 21.35.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдэа. Директорэйнь телефон 2.40 45.
Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 117.